

V Ljubljani, v oktobru 1916.

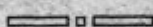
POPOTNIK

PEDAGOŠKI IN ZNANSTVEN LIST.

Letnik XXXVII.

Štev. 5.

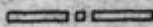
Urejuje M. J. Nerat v Mariboru.

V s e b i n a :

1. <i>I. Gradnik</i> : Popotopna ljudska vzgoja (Dalje)	169
2. <i>Fr. Kranjc</i> : Socialna vzgoja.	175
3. <i>Pavel Fleré</i> : O bodoči vzgoji (Dalje)	181
4. <i>Dav. Sinkovič</i> : Gobe namesto mesa.	189
5. Iz šolskega dela: Matematično zemljepisje v ljudski šoli — Preprost akvarij.	196
6. <i>Fran Vajda</i> : Statistika srednjih šol na Slovenskem in v Istri v letu 1913/14.	204
7. Slostvo: Ocene.	210—213
8. Razgled: Šolstvo. — To in ono.	213—216

Prihodnja (6.) številka izide začetkom decembra.

Last in založba

Zaveze avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva.

Tiska „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani.

RAZPIS NATEČAJEV.

□ □ □

Štev. 92/8/1916

Razpis službe.

Sv. Barbara v Halozah, 7. raz. meš. ljud. šola, III. kr. raz., služba učitelja oziroma učiteljice s prosto sobo, n. in sl.

Redno opremljene prošnje poslati je do 20. dne oktobra 1916 krajnemu šolskemu svetu pri Sv. Barbari v Halozah.

Okrajni šolski svet Ptuj.

Štev: 447

Velika nedelja, 5. raz. meš. ljud. š. III. kr. r. služba učiteljice s prosto sobo, n. in sl.

Redno opremljene prošnje do 5. novembra 1916 krajnemu šolskemu svetu pri Veliki nedelji.

Okrajni šolski svet Ormož pri Ptuj.

Listnica upravištva.

Današnji številki je priložena poštna položnica. Kdor ima poravnano naročnino, naj jo prihrani za prihodnje leto, drugi pa naj se čimpreje odzovejo svoji dolžnosti, da pozneje ne bo nepotrebnih razburjanj in pisarij.

Agitirajte, pridobivajte novih naročnikov za naše liste, ki so:

Učiteljski Tovariš, Popotnik, Zvonček.

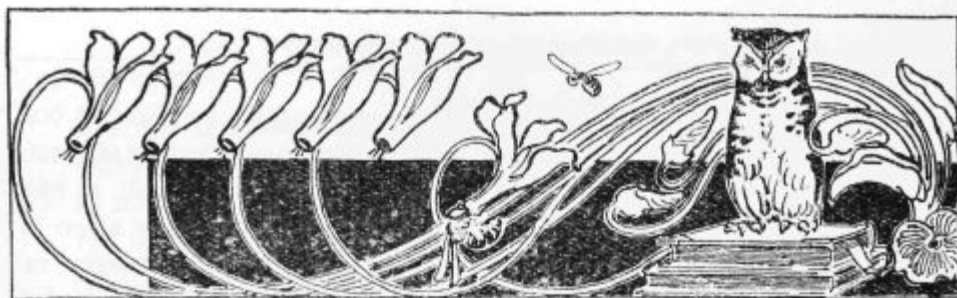
Iznova pozivamo vsa okrajna učiteljska društva, naj store svojo dolžnost v polnem obsegu! Vsi na delo!

POPOTNIK	izhaja 15. dne vsakega meseca v zvezkih in stane na leto 6 K, pol leta 3 K, četrť leta
::	1 K 50 v. Posamezni zvezki stanejo 50 v.
::	::

Za časa vojne izhaja Popotnik vsak drugi mesec.

Naročnino in reklamacije	sprejema Zavezin' blagajnik Fr. Luznar v Kranju. — Rokopise je pošiljati ravnatelju M. J. Neratu v Maribor, Kaiserfeldgasse št. 21/IL

::	Za uredništvo odgovoren: Anton Sterlekar.	::

I. GRADNIK.

POPOTOPNA LJUDSKA VZGOJA.

(Dalje.)

V pouku zahtevamo lastnega učenčevega dela. To ni malo, zakaj nerazmerno lažje je, kakor za učitelja tako za učenca, da oni kaže in razvija, dela in dovršuje, ta pa ga gleda, opazuje in morda posnema. Dosedanji glavni način pouka je bil približno tak: Učitelj je prijel učenca za roko; hočeš-nočeš mu je moral slediti po temnem gozdu domišljenih spominov in le zdajnzdaj mu je slab žarek razsvetlil mračno pot. Počasi dospeta na nekakšen vrh in jelo se mu je svitati; začetkoma je zrl le meglo, toda kmalu je v njej razbiral razne znane in neznane like. Končno spozna pred seboj njivo, raztezajočo se v neizmerno daljavo, kar je bolj slutil ko videl, in na njivi neznano rastlino, očitvidno skoro zrelo. Učitelj mu zdaj začne razkladati, kako se ta rastlina imenuje, kako se ji pripravi zemlja, kako se seje, goji in žanje in slednjič uporablja. In morda je še dostavil: Ta njiva je last vseh ljudi; slehrni človek se sme okoristiti z njenimi sadeži. A tega mu ne pove, da je žetve deležen le tisti, ki je svoj del njive sam preoral in posejal in očistil, ker tega sam ne ve, ker živi ko hrček o klasih, ki jih je natrgal mimogrede s tujih brazd. Posledica tega je, da se učenec zanaša povsod na delo drugih ljudi, ne na svoje, da hoče samo žeti in ne tudi sejati in da ne čuti nikdar spoštovanja in ne ljubezni do pravega dela in truda.

Iz navedenega sledi, da treba ljudskošolsko snov predvsem omejiti in skrčiti. Ako naj obdeluje vsak učenec sam svojo njivo, ne sme biti preobširna. Dosedanje ekstenzivno gospodarstvo in učenje se mora preobraziti v intenzivno. Obsega učne snovi vobče ni moči razširjati vzporedno z vedno naraščajočimi vedami in njih specializiranjem. Svoje učence povedemo do dejstev, ne do brezplodnih hipotez; manj poti jim odkrijemo, toda svetle ko beli dan. Ni nam za to, da vzgojimo naučne slovarje z zaprašenim znanjem, ki čaka, da ga kdo poišče; kar hočemo doseči, je dejansko znanje, ročnost tako duševna ko telesna, napeta

vzmetnica — duševna koncentracija, vedno pripravljena na skok in boj. Ne ogromna latentna sila, temveč koncentrirana, aktivna sila je naš ideal.

Da se bomo ozirali pri tem posebno na realne snovi, leži v njih bistvu samem, ki je življenje, delo. Tako ne sledimo toku časa slepo in nezavedno, ampak z ljubečim razumevanjem. Zanimarjali seveda ne bomo predmetov, ki jim je v prvi vrsti namen, gojiti, razvijati in blažiti čustva. Ako jih resnično prestavimo v dejanje, v življenje, učinijo morda največ z ozirom na značajev razvoj. Povdarjati moramo vedno, da polagamo le temelje, ustvarjamo krepke začetke, in če zbudimo v učencu klico samorastle iznajdljivosti, nas sme to dejstvo navdajati z lepo nado v bodočnost.

Očrtajmo si z nekolikimi potezami ljudskošolske učne predmete z ozirom na vpliv, ki ga naj kažejo na razne plati našega vzgojnega cilja! Koliko znanja naj posreduje vzgojni pouk, smo že določili. Manj, a vse temeljito! Zdaj se hočemo baviti z vprašanjem, kako je učenčevo delo uvesti v posamezne predmete. Podajemo lahko le vodilne misli — smer-nice — in to iz razumljivih vzrokov.

Je z i k je najvažnejša dobrina, ki jo šola daruje učencu. Vsako nadaljno postopanje je brez njega nemogoče. Nekoliko znanja o njem pri-nese otrok že s seboj z doma in to v primeru z drugimi predmeti največ. Seveda je vse neurejeno, nejasno, torej kaos. Prvo delo vzgojiteljevo je, da poseže v ta kaos, urejuje njegovo vsebino, dopolnjuje in tudi izločuje. Vzgojiti mora predvsem smisel in čut za jezik! Da najdemo cilj do tega daljnega cilja, pogledjmo kakšno je jezikovno mišljenje ljudstva. Narod nima jasnega pojma o besedah in njihovih izpremembah. Navaden človek misli in govori večinoma v stavkih — v najširšem smislu — ali vsaj v rekljih, ki jih je sprejel od drugih; priučil se je stereotipnim vprašanjem, odgovorom in frazam, toda sam ne sestavlja novih, ne komponira. Iz-jeme pričajo o večjih duševnih zmoglostih posameznikov. Množici ne-dostaje analize, delitve, zato se ne more dvigniti do sinteze, kompozicije — ali z ozirom na značaj, do samostojnosti in samoniklosti. Najprej mo-ramo utrditi čut za stavek, ki tudi ni dovolj jaseen. Druga stopnja nas povede do razločevanja posameznih besed in spoznavanja njih samo-stojnih lastnosti. Tretja pa je uporablanje spoznanih slov v spisnih iz-delkih. To je sveta trojica jezikovnega pouka, trojica splošnih formalnih stopenj ne z ozirom na eno jezikovno uro, temveč na celokupni jezikovni pouk: 1. sprejemati tuje celote (čitanje vobče); 2. spoznavati jezikovne razpole, njih svojstva in medsebojna razmerja po navodilih učiteljevih; in spreminjati tuje blago v lastnino; (slovnica, toda v najobširnejšem pomenu); 3. samostojno sestavljati nove celote, iz lastnine komponirati, (spisje). Posebnost teh stopenj je, da jih nahajamo večkrat vzporedne.

a vedno bolj bomo morali povdarjati, da je nižji stopnji odločeno predvsem čitanje, srednji slovnica in višji spisje, ki je samoobsebi višek. Zdi se mi, da so se srednjeveški, ciklični učni načrti nekako nezavedno ozirali na to trojico, namreč pri učenju latinskega jezika. Metoda pa je premalo izzivala učenčevo delavnost in ga navajala le k posnemanju. Tretja stopnja je za vzgojo najvažnejša, ker se komaj na njej očitujejo zaželjene lastnosti značajeve: podjetnost, odločnost, samostojnost itd. Obe drugi pripravljata, dasi imata svoje postranske, strogo naučne svrhe. Vendar leži težišče uspeha v drugi — v spoznavanju — in njej bo morda posvetiti največ šolskega časa, medtem ko se bo čitanje v širšem pomenu moralo preseliti v učenčevo domačnost, kajti jasno je, da treba mnogo več čitanja ko dosedaj že zaradi tega, ker je poleg formalnega i materialnega pomena. S tem sem se le dotaknil velevažnega vprašanja o šolarskih knjižnicah, ki jih je kolikor mogoče pomnoževati in uporabljati.

Posledica tega, da spoznava učenec jezik svojega naroda v jasnih temeljnih obrisih, da se ga z lahkoto poslužuje v vsakdanjem in omikanem govoru in končno v lastnih spisnih izdelkih, je veselje in ljubezen do materinskega jezika, zakaj veseli nas le orožje, ki ga sučemo brez napora in z uspehom in kojega lastnosti razumevamo. Potem pa ni več daleč do ljubavi, ki klepa narod in domovino — skupnost.

Kar se tiče tujih jezikov, se ljudska šola ne more pečati z njimi tako, da bi se jih učenci naučili docela. Vendar pa dobo marsikje dovoljevale razmere, da se jim bodo polagali temelji po enakih stopnjah ko materinskemu; dovrševalo bo življenje. Dobiček bo trojen: formalni — pomnožena aktivna duševna sila, zakaj ne zaman se pravi, da se z znanjem vsakega tujega jezika pridobi nova duša; nadalje materialni — novo, širše obzorje, podlaga zdravemu svetovnemu naziranju, poleg tega zrcalo za lastni jezik; in slednjič npravstveni neprecenljive vrednosti — čut človečanstva preko ozkih narodnih in državnih mej, spoznavanje in zблиževanje ljudstev in smrt slehernega šovinizma.

Bolje ko dosihdob moramo petje priklopiti jezikovnemu pouku in vzgoji. Pesniška beseda na krilih glasbe, jezika, čustev, najsilneje učinkuje na čustva. Osobito z narodno pesmijo podarimo učencu ceno in koristno zabavo, ga usposobimo, da izlije veselje svojega krepostnega srca v potrditvi življenja, ki nam je tako nujno potrebna in se vsiljuje v tistih trenutkih, v katerih je vzkliknil Nietzsche: *Singe, sprich nicht mehr!*

Računstvo doseže lahko lepših vzgojnih uspehov ko dosedaj zaradi svojega empiričnega značaja. Mnogo vzgojnih sil je skritih v njem; udejestvovati jih more le dobra, na dušeslovnih zakonih utemeljena metoda. Skoro vsaki pa nedostaje nazornosti, slikovitosti; kjer jo naha-

jamo, tam često ni sveža in oživljajoča. Izgubila je stik z življenjem. Računstvo je predmet, ki ne pozna preteklosti. Računstvo je sedanost, napredujoče življenje in zbog tega mora zajemati svoje sile iz njega, kakor z ozirom na primere, tako tudi z ozirom na cilj, ki bodi: duševna pripravljenost in ročnost za vsak slučaj. Z nazernostjo nehote privlačujemo učenca in njegovo delo in postopoma vzgojimo v njem samostojnost in smisel za nadaljno delo na lastno pest. Snov sama se ne bo mnogo spremenila; navajali bomo ko doslej do temeljnih naukov s pomočjo res praktičnih primerov, ki se bodo vedno ozirali na našo dobo in njeno obširno gospodarstvo, seveda v splošnih in jasnih obrisih. Zahtevali ne bomo pravil, temveč stremili za tem, da najde učenec spet sam pot do računskega načina, ako ga kedaj pozabi. Sploh bi se pri tem predmetu ne smelo govoriti o pozabljivosti, kajti kar sem res predelal in premislil, to je trebno predvsem učenčevo lastno, razumno delo in ne slepo posnemanje. To moramo opetovano povdarjati. Polagoma vznikne na ta način v učencu pojem o tem, kakšnega pomena je v življenju število, kakšne so njegove še neizmerjene zmožnosti, kar je najboljša priprava na dobro gospodarstvo sebi in splošnosti v prid. In morda je stoprav v tem najlepši moralni dobiček preiščenega računskega pouka.

ali z ozirom na značaj: smotrenost, neomahljivost in vztrajnost, je pomoja duševna last do konca dni. Da dosežemo takšno stalnost znanja

Mnogo važnosti bomo polagali na oblikoslovje v njegovih splošnih obrisih. Vse, kar jemljemo v roko, ima svojo posebno obliko, ki jo je mogoče zasledovati do prvotnega, preprostega lika. Ves vidni svet nam govori v oblikah in potrebno je, da razume vsak človek vsaj nekoliko tega jezika. Povsod zahtevamo spoznavanje, umevanje; oboje je predvsem spoznati temeljne like, njih lastnosti in medsebojne odnošaje. nemogoče brez opazovanja, brez analize. Da dospemo do nje, moramo predvsem spoznati temeljne like, njih lastnosti in medsebojne odnošaje. Na primerih iz življenja jih bodo učenci iskali, merili, preračunjavali in spoznavali ter uporabljali na raznih izdelkih svoje ročnosti

K ročnosti prištevam i r i s a n j e i n o b l i k o v a n j e poleg tiste vsebine, ki ji je običajna. Oboje lahko imenujejo tretjo formalno stopnjo oblikoslovja, dasi je opazati precej samostojnosti. Posebnega pouka v oblikoslovju in ročnosti v ožjem pomenu ne bo mogoče uvesti povsod v isti meri; potreben pa je v mestih in na kmetih, dasi iz različnih vzrokov. V mestu z nebrojem oblik, v celoti neshvatljivih, je važno, da jih učenci spoznavajo po njihovih delih in si poleg duševne bistrosti pridobijo tudi spretnosti v uporabljanju raznega orodja; na kmetih jih treba seznaniti z mnogimi novimi liki in izboljšati orodja, njih konservativno obliko in rabo. S tem krčimo tudi pot do tega, da se pri slehrnem

delu poslužujejo najboljšega orodja, najbolj preišljenih in najkrajših delovnih metod, za čemer stremi vsa naša tehnika. Nauki o vidnih oblikah so poleg svojih materielnih in formalnih dobrot i velikega pomena za razvoj čustev — te stopnje do značajnosti. Z njimi bomo vzgojili čut za lepoto preprostih likov, za harmonijo in lepoto v njej, za sklad med lepoto in uporabnostjo v vsakdanjem življenju — same predpogoje za duševno harmonijo. Njihov vpliv na značaj v strogem pomenu pa bo neprecenljiv kakor pri slehrnem delu (samostojnost in podjetnost, veselje do dela, samorastla iznajdljivost itd.).

Tudi pisanje nam bo postaviti v službo vzgoje; mnogo skritih sil lahko črpamo iz njega. Iz umljivih vzrokov bo morala pri njem izostati tretja formalnih stopenj — samostojno uporabljanje v novih oblikah. Kar pa se da doseči, to je smisel za snago in red; nadalje potrpežljivost, več mirne in smotrene počasnosti pri slehrnem delu. Naša doba naravnost hlepi za takšno zavoro, ki bi zadrževala nervozno površnost in nestrpnost. Stara šola je dosegala lepše uspehe v lepopisju. Ali ni bilo temu vzrok vztrajno, počasno, dostikrat minucijozno vežbanje pismenskih oblik in tisti smisel za zaokroženo udobnost, kojega nam dandanes tako primanjkuje? Z vsemi sredstvi nam bo končno učence navajati, da izčrpajo i za takšno navidez brezpomembno delo kakor je pisanje vse svoje tozadevne duševne in telesne zmožnosti, da polagajo v vsako opravilo vso svojo osebnost.

V realijah bomo splošno stremili za tem, da učencev ne zakladamo z nebrojem nerazumljivih podrobnosti, temveč, da jih vodimo do temeljnih prirodnih zakonov, ki se očitujejo v vsakdanjem življenju. Tudi objektivna zgodovina — prirodopis človeštva — jih pozna. Naj navedem le enega, namreč vzročnost slehrnega dejanja. Manj pojavov, toda tipične, značilne! Manj številke in suhih dejstev, ampak več primerjanja z živimi predmeti; manj učiteljeve učenosti, a neizmerno več učenčeve delavnosti celo z drobnogledom, s pinceto in z aparati itd. v naravi! Cilj našega realističnega pouka bodi, da zbudimo v množici veselje in ljubezen do prirode, njenih neizčrpnih krasot in nedolžne zabavnosti; da zasejemo v njeno mišljenje težnjo za napredkom, za gospodstvom nad naravo in to potom vztrajnega dela (povratek k naravi v modernem smislu); da spozna zgodovino kulture v jasnih obrisih brez solzave romantike, spozna svojo domovino po njenih zmožnostih in odnošajih z ostalim svetom. S tem naklonimo razvijajočemu značaju celo vrsto velevažnih dobrin: vztrajnost, štedljivost v splošnem pomenu, smotrenost, pojem skupnosti in skupnega dela in nujne medsebojne odvisnosti. Čtivo, poglobljajoče omenjene nauke, nam bo bolj ko dosedaj pripomoglo do zaželjenih nra-
stvenih smotrov.

Vojna brezdvomno pogloblja versko čustvo; in verski pouk ter njegovo dopolnilo — npravstveni pouk — bosta sigurno našla dobro pripravljena tla, nezavedno nagnenje v miselskem obilježju množice. Število verstev pa priča, da vera ni smoter samobsebi, ampak da je posoda za pomembnejše npravstvene nauke. Opazujmo moderno težnjo, da se omejuje nauk o oblikah te posode vedno bolj in da želimo polagati večjo važnost na njeno vsebino. Posledica tega je, da se je uvedel n. pr. na Francoskem npravstveni pouk, kar gre seveda tudi na rovaš delitve cerkve od države. Ali se bo dal uveljaviti povsod, bodo pokazale še doslej nejasne mirovne razmere! Odločevati nam bo, ali se v e r s k i p o u k z a v r n e v cerkev in ga nadomestimo z n r a v s t v e n i m p o u k o m, ali pa prvega le z drugim dopolnjujemo. Odločevali bomo le teoretično, zakaj v praksi nasprotujejo predvsem politične in druge ovire. Vendar ne smemo pozabiti, v kakšni meri je posoda npravstvenih naukov ljudstvu potrebna, da mu ne izgine zaklad med prsti. V vsakem slučaju bo ljudskošolska vzgoja težila za tem, da povdarja pri vsakem predmetu npravstveno vsebino, da podaja svojim gojencem nekakšen moralni posnetek splošne učne snovi. Ali se odločimo za poseben npravstveni pouk ali ne — eno je brez dvoma: vso učno snov moramo združiti po njenih moralnih vrednotah v eno mogočno celoto. Pridobljene moralne nauke bomo skušali oživotvoriti v državljanski vzgoji, seveda v početkih. Državljan pa nam ne znači samo prebivalca države, temveč človeka v najlepšem smislu; s tem nazivom povdarjamo le, da sodimo človeka splošno po njegovih odnošajih do skupnosti, ki nam je nad narodom in državo še človeštvo. Sredstvo državljanske vzgoje bo kakor povsod učenčevo delo in sicer vežbanje dolžnosti v majhnem in vedno obširnejšem življenskem krogu. Ni odločilnega pomena, ali se poslužujemo pri tem samovlade učencev in te ali one oblike; nad vse važno pa je, da ne izgrešimo nikdar cilja: pripraviti učenca do tega, da postane nekdaž značajan član skupnosti.

Ta k o n c e n t r a c i j a učnih predmetov se mi zdi edino opravičena in koristna in se bistveno razlikuje od vsake druge. Vzgoja ne sme poznati posameznih predmetov, temveč le celotno snov, ki jo razdelujemo samo radi tega, da jo lažje in psihološko pravilno posredujemo z neizpremenljivim vzgojnim smotrom.

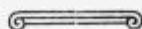
Poleg vseh teh dobrot dajmo učencu še nekaj trpkega na življensko pot: majhno n e z a d o v o l j n o s t s seboj in svojim delom, nagon za lepšim in popolnejšim, ki ga ne pušča spati na doseženih lavorikah. Tako ga pripravimo, do vzgoje samega sebe, kar je končna svrha našega dela.

Hoteč položiti z ljudsko vzgojo temelje v vsakem oziru, ne smemo tudi zanemarjati telesne vzgoje. Ali je potrebna povsod ali ne, o tem ne kaže izgubljati besed. Mestna mladina kakor kmetijska je mora biti deležna, sicer iz raznih vzrokov, toda z istim ciljem, ki je predvsem нравstven. Pri urejenem telesnem delu se ne uporabljajo in pomnožujejo samo telesne sile, ampak tudi duševne in v prvi vrsti moralne. Naj omenim le nekatere: volja, podjetnost, samostojnost. Utrditev telesna nam torej ne bo edini smoter, ampak vpreči jo moramo v višjo službo značajevnega razvoja. Omejiti se ne smemo na telovadbo v ožjem pomenu; nasprotno: največje važnosti so v šolskih letih razne igre, ki jih je primerno menjavati, izpreminjati in dopolnjevati. Nadalje obračajmo svojo skrb bolj ko dosedaj na telesno snago, na primerno obleko in hrano, v kolikor nam je sploh mogoče vplivati na nje. Pri vsem se moramo varovati morilne šablone ter se ozirati na individualiteto vzgojnega sredstva in osobito gojenca. Kar se dandanes z nekaterih strani posebno propagira, namreč vojaška mladinska vzgoja, ne spada v delokrog ljudske šole, naj si bo tudi pod krinko »sledosledcev« ali »ptičev — seličev«, iz vzrokov, o kojih razpravljam v posebnem delu.

V mestih, kjer je brezposelnost otrok v izvenšolskem času mnogo večja ko na kmetih in v uravstvenem oziru opasnejša, lahko prevzamejo osobito telesno vzgojo razna zavetišča. Poleg nje bodo gojila i ročnost in vežbala gojenca v praktični smeri, pri čemer pa jim treba puščati mnogo svobode z ozirom na njihova nagnenja. Ljudskošolska vzgoja bi ne bila popolna, ako bi ne skrbela i za tisto mladino, ki je že izgrešila pravo pot ter zabredla v nenravnost, dasi morda ne po lastni krivdi. To je v prvi vrsti naloga države, da ustanavlja p o b o l j š e v a l n i c e, razne pomožne razrede za duševno zaostale otroke in da ne prepušča otroškega varstva samo zasebni iniciativi in njenim omejenim sredstvom.

Vse je stvar smotrenega dela — dela učenčevega kakor vzgojiteljevega. Uvesti ga treba dosledno v prenovljene in nove vzgojne oblike in čudom bi se čudil, ako bi ne učinkovalo kakor novo vino iz starih mehov.

(Konec pril.)

F. KRANJC:

SOCIALNA VZGOJA.

Ker je govor o »enotni šoli« v letošnjem »Popotniku« na drugem mestu, si dovoljujemo v naslednjih vrsticah ob kratkem pokazati eno smer in njene zahteve, kakor jih vsebuje struja »enotne šole«, in sicer socialno vzgojo nekoliko natančneje kot dopolnilo tamošnjim splošnim po-

ročilom. Opiramo se pri tem najprej na znanega socialnega pedagoga v Zürichu, Roberta Seidla,¹⁾ pozneje pa se bomo ozrli na glavnega zastopnika te struje v Nemčiji. Omejimo se v vsem poročilu docela na kratko.

Iz Seidla prevzemamo tri definicije:

1. Kaj je socialna pedagogika?
2. Kakšno bodi po njej šolstvo?
3. Vzgojni smoter socialne pedagogike. —

1. Prava socialna pedagogika je socialno-pedagoški nauk, ki ne smatra človeka le za samo posamezno bitje ter ga ne upošteva le kot takega, marveč tudi in predvsem kot družabno in državno bitje. Ker je torej človek socialno-politiško bitje in ker je od vseh višjih potreb družabna potreba človeka najstarejša, najmočnejša in najdragocenejša, tvorita človeška družba in človeška narava temelje socialne pedagogike. Ta obsega tudi vse dobro in pametno individualne pedagogike, a odstranjuje vse, kar je na tej nemodrega in nenavnega.

2. Socialna pedagogika zahteva enotno ljudsko šolo, ki naj služi življenju ter ne budi prirejena za udobnost onih petih odstotkov otrok, ki hočejo prestopiti v srednjo šolo. Srednje šole naj se ravna po ljudski šoli in morajo biti tako urejene, da je vsem ljudskošolskim učencem pot do njih odprta. (Pripomniti je treba, da je v Švici enotna ljudska šola, združena s sekundarno šolo, že obvezna do 15. leta.)

3. Vzgojni smoter potrebujemo tak, v katerem ne manjkajo družabno-koristno in gospodarsko potrebno ročno delo, dejalnostna tehnična in umetnostna spretnost, ker so temelj za čednost in izpolnitev človeka kot uda demokratičnega občestva, slonečega na delu. Kot tak smoter pa je mogoč edinole: Naravni in harmonični razvoj in izobrazba vseh dobrih nagibov in sil človeka — ali kratko: harmonična izobrazba je smoter prave socialne pedagogike. Človek pa dobi podedovane že pri rojstvu nagibe kakor: telesno-čustveno, družabno-državno, tehnično-umetniško, duševno-misleče in hoteče ter sočustvojoče, nrvastveno bitje; in vse te dobre nagibe in sile v človeku razvija harmonična vzgoja enakomerno in harmonično z ročnim delom in samodejalnostjo; z nazorovanjem in lastnim opazovanjem; s proučevanjem in z navajanjem k samostojnemu mišljenju, s skupnostjo in samovladanjem, z vzgojo in samovzgojo. — To pa ni le vzgojni smoter pri vzgoji posameznika, za katerega harmo-

¹⁾ in sicer zlasti na njegovo najnovejše delo „Das Ziel der Erziehung vom Standpunkt der Socialpädagogik“; opozarjamo pa tozadevno še na sledeče njegove spise: „Soziale Frage, Schule u. Lehrerschaft“; „Der unbekante Pestalozzi, der Sozialpolitiker u. Sozialpädagoge“; „Demokratie, Wissenschaft u. Volksbildung“; „Die Schule der Zukunft eine Arbeitsschule“; izšli so vsi v zal. Orell Füssli, Zürich.

nična vzgoja ne izključuje delovne in strokovne izobrazbe, marveč vzgaja in izobražuje tudi vse ude naroda za telesno zdrave in lepe, za tehnično in umetniško delujoče, za duševno lastne in samostojne, za družabno in državno uporabne in nravno dobre ljudi, s čemer vzgaja v posrednih in neposrednih učnih sredstvih. — Najlažje se udejeva socialna pedagogika v delovni šoli, kajti poglobljen temelj vse harmonične izobrazbe je pedagoško ročno delo, to je: delovni princip in delovna metoda.

Tako Seidl, ki spaja pod imenom »socialna pedagogika« socialno in individualno pedagogiko, kar je danes splošno udomačeno naziranje tudi pri učenjakih v Nemčiji, od katerih imenujemo samo tri znana imena: Barth, Rein in Willmann.

Čista socialna pedagogika zahteva: 1. Odstranitev ovir, ki so postavljene splošnosti izobrazbe tako v sedanjih gospodarskih razmerah kakor tudi v tradicionalni organizaciji našega šolstva. (Otroški vrtec in zavetišča so le delno nadomestilo pomanjkljive domače vzgoje; oprostitev šolnine in brezplačnost učnih sredstev, odpravljenje pripravljanih razredov in enotna organizacija vsega našega šolstva itd.) 2. Revizija učnih načrtov, da se odstranijo zastarele in brezkoristne učne snovi ter napravijo prostor takim, ki so dragocene v socialnem oziru. 3. Razširjenje izobraževanja preko šolske dobe (splošna nadaljevalna šola, izobraževališča za odrasle) (Rißmann). In ta pedagogika ima v Nemcih dosti odličnih zastopnikov, od katerih se danes pri postavljanju smotrov v reorganizaciji šolstva imenuje zlasti vseučiliški profesor v Marburgu (Hessen) Paul Natorp.¹⁾

Natorp karakterizira socialno pedagogiko kot ono strujo, ki »postavlja pri utrditvi smotra kakor tudi pri sredstvih vzgoje v ospredje občestvo in ne individua«. To pa zaradi svojega filozofskega stališča, ki je ono novih Kantovcev, ki uporabljajo v filozofiji Kantovo metodo raziskavanja, takozvani kriticizem, ter se torej ne pečajo s »stvarmi« kot takimi, marveč s spoznavanjem stvari ter preiskujejo, če so te potrebne in zakaj so potrebne, da vežejo potem v en sistem najdene »formalne pogoje« izkušnje »po principih enotnosti«. Kot pristašu te struje mora biti Natorpu seveda tudi v pedagogiki poglobljevno to, kar se pridobi lahko iz neposredno v zavesti danih, ne dalje izvedljivih elementov, ne izkušnja, ne ozir na zgodovinski razvoj, ne ozir na to, kar je, pač pa, kar bi moralo biti.

Naportovo glavno pedagoško delo nosi naslov: »Sozialpädagogik. Theorie der Willenserziehung auf der Grund-

¹⁾ Ker njegovih — vsaj glavnih — del nisem mogel dobiti v roko, citiram največ, ter jemljem deloma tudi zvezo med citati iz A. Herget „Die wichtigsten Strömungen im päd. Leben der Gegenwart“ II. str. 34—50.

lage der Gemeinschaft«. Kakor priča že podnaslov, gre v delu predvsem za teoretično razmotrivanje, pri katerem seveda s svojega stališča ne izhaja iz izkustva, marveč iz ideje: namena vzgoje, »kakršna naj bi bila«, v tej pa je smoter enotnost, ki »sama budi koncentrujočo silo«. Teoretično se s tem goji intelekt, praktično volja; mogoče pa je to le v družbi, kjer se stika zavedanje z zavedanjem. Skupnost z družbo in posameznikom dokazuje tako: »Človek postane človek edinole s človeško družbo. Kdor se hoče prepričati o tem po najkrajšem potu, naj si predoči, kako bi bilo z njim, če bi raste izven vsega vpliva človeške skupnosti. Goje, da bi tako postal žival, in bi se posebni človeški nagibi v njem razvili le zelo slabotno. Človek pa ne raste ne le osamljen, tudi ne drug poleg drugega pod približno enakimi pogoji, marveč vsak obenem pod mnogovrstnim vplivom drugih in v vednem reagiranju na tak vpliv. Posamezni človek je pravzaprav le abstrakcija kakor atom prirodoslovca. Človek, z ozirom na vse, kar ga napravlja za človeka, in kot posameznik tukaj, da bi šele stopil v skupnost z drugimi ljudmi, marveč brez te skupnosti sploh ni človek.« Na podlagi teh izvajanj prihaja Natorp do zaključka, da ni mogoče naziranje strogo diferencirane socialne in individualne vzgoje; individualna je sicer kot abstrakcija izvedljiva, pa nepopolna; socialna pa nujno vsebuje individualno.

Na tem istem naziranju sloni tudi njegova etika, izvajana iz pojmov čistega razuma. Individualne čednosti zaznamuje tri: čednost r a z u m a, čednost v o l j e in tretjo, ki se nanaša neposredno na tretji faktor aktivitete, na življenje nagonov: čednost m e r e ali zmernosti (čistost kot taka). Tem trem individualnim krepostim, ki pa kažejo seveda tudi svojo socialno stran, pridružuje kot enoto ostalih in kot individualni temelj socialnega življenja: krepost p r a v i č n o s t i.¹⁾

V tretjem delu svoje »Sozialpädagogik« prehaja Natorp na vzgojno polje kot tako ter govori zlasti o organizaciji in metodi izobrazbe volje. V o r g a n i z a c i j i skupnosti zre najznamenitejše sredstvo izobraževanja volje, v katerem je težišče človeške izobrazbe sploh. Soudeleženi so pri tem dom, šola in življenje (»organizirana družba«); tu pa zlasti povdarja domačo vzgojo in zahteva, »da se tvorijo pod vplivom zvečanih delovnih skupnosti d r u ž i n s k e z a d e v e, h kojim najplemenitejšim nalogam pripada skrb za vzgojo otrok.«

Pri šolski vzgoji povdarja izobraževalno vrednost, ki jo ima v življenje v svojo organizacijo že samo po sebi, ker je država v malem, »obenem pa tudi najboljše sredstvo v širših socialnih redih, ki objamejo iz šole izstopivšega z resnejšo silo«. Težišče šole je v izobraževanju inte-

¹ Posnel po Wacker-Niessen: Philosophisch-pädag. Lesebuch.

lekta, torej v pouku. O »vzgojnem pouku« se sme govoriti le v tem smislu, da se poučuje hotenje pravnega mišljenja, da se sproži v delavnost ter se s tem razvija »miselna koncentracija: moč hoteti, ne pa le slediti slepim nagnom«.

Udeležba vsega naroda mora biti pri šolstvu ista, zato bodi šola narodna šola (Nationalschule) ali enotna šola (Einheitsschule). Da se to uresniči, zahteva za vse sloje eno edino šolsko vrsto; to pa tako dolgo, dokler ne zahteva delitve poklicna šola, ki pa mora biti vsekakor podrejena humani izobrazbi. Ljudsko šolo morajo obiskovati vsi otroci do 12. leta, ko prestopijo v višjo šolo; za starostno dobo od 12. do 18. leta je potreba večjih višjih šol za pridobitev praktične ročnosti, za pripravo na poklice, ki zahtevajo specialnih znanstev; najvišja oblika tega šolstva za »teoretsko sposobne je novohumanistični gimnazij s klasičnimi jeziki in zlasti z grščino, matematiko in prirodoznanstvom. — Človeška izobrazba se konča na tretji stopnji, na kateri mora vladati neomejena možnost samoizobrazbe. Sedanje vseučilišče je dostopno le redkim, zato je treba misliti na ljudsko visoko šolo za vse. Skrb za telesni blagor vseh mora iti roko v roki z duševnim blagom.

V svojem delu obravnava Natorp tudi izobraževalno delo in sicer najprej obliko izobrazbe volje. Vaja in pouk, njeni sredstvi, — pravi — vplivata lahko vzgojno le, če se vežeta na tleh skupnosti in če so na razpolago: razburitev interesa, zbujenje smisla za pravilo in postavo in samozavest ideje. Učenje in napredovanje sicer ne preneha, a poučevanje in navajanje po drugih postane samopouk, samovodstvo. V navedenem stopnjevanju se poglobi skupnost med učencem in učiteljem ter se kaže najprej kot sočustvovanje, nato kot medsebojno skupno hotenje in končno kot sorazum, kjer ima prvo besedo pridobivajoča moč prepričanja.

Da ostane pouk z vajo vedno v tesni zvezi, mora biti po logični obliki induktiven. Individualnost pri pouku priznava Natorp zelo omejeno: »Celo upravičena posebnost se razvija skoro bolj tako, da se zanikava, kakor da se ji preveč streže; ravno napram nasprotovanju se bo poizkušala tem energičneje utrditi v sebi«, zato mu individualnost ni vzgojni smoter.

Pri izobrazbi razuma zavrača »vzgojevalni pouk« in pravi: »Kolikor čistejšo ohrani izobrazba razuma svojo posebnost, toliko čistejše lahko prispeva k izobrazbi volje«. Zato zahteva za drugo vzgojno stopnjo posebni ozir za matematiko in matematično prirodoslovje, ker »pripada z ozirom na нравstveni vpliv posebna važnost ravno onim predmetom, ki najjasneje predstavljajo značaj intelektualnega«. »Četudi snovno nimajo direktnih zvez z voljo, služijo ravno z energijo, s katero postavljajo v ospredje obliko in vse materialno, s katerim imajo opravka, ... tudi v

praktičnem pomenu gospodstvu volje v spoznanju«. Zato ima po Natorpu v jezikovnem pouku važno besedo slovnica, pouk v zgodovini pa vpliva etično lahko le »na temelju resničnega občestvenega življenja«. Na tej drugi stopnji naj se razvijajo tudi religiozni pojmi, vendar pa naj ne bo pri tem pouku stališče ne za, ne proti. To stališče ostane prihranjeno tretji izobraževalni stopnji, ki vsebuje filozofične dele pouka (etika, estetika, verstvo); cd teh mu je zlasti važna religiozna zgodovina. —

Natorpovemu sistemu se priznava, da je izveden strogo logično in brez vrzeli, in znabiti je pripisovati ravno temu dejstvu veliki vpliv, ki ga ima Natorp kot teoretik pri pristaših enotne šole. Kako strogo izvedeno priporoča idejo on sam, naj pokaže primer iz najnovejšega časa. Med drugimi je pisal o »bodoči vzgoji« tudi Natorp pod naslovom »Die Wiedergeburt unsrer, Volkes nach dem Kriege«, ¹⁾ kjer pravi dobesedno: »Upajmo, da zahteve (po enotni šoli) ne bodo še naprej napačno razumevali v smislu mehaničnega poenačenja. Nasprotno je treba zahtevati organizirano diferenciranje, pa ne po denarnem prispevku in po častihlepnih željah staršev za svoje otroke, pač pa edinole po zmožnostih, s katerimi pojdejo reko v roki splošno tudi lastno nagnenje in trajno zadovoljstvo. Ravno tega je treba, da se ne zahteva brez razlike enako od vseh, marveč da se nudijo vsem enake zmožnosti, da spoznajo najlastnejšo nadarjenost ter se ta izобрази. Kajti ravno to je treba doseči, da po možnosti nobena nadarjenost ne izgreši svojega smotra, da se pospešuje vsaka v tem, kar najlažje opravlja, da se ne sili nobena z zahtevami, ki jih — čisto, veselo in le vsled tega vredno — ni kos izpolnovati. Ravno ta smotrena diferencija pa zahteva strogo enotno organizacijo, ki bo obenem pospešavala na vse načine... notranjo enoto narodovo. Za to pa še zdavnaj ne zadostuje le odprava »pripravnice«, na katero edino menda mnogi mislijo pri besedi »enotna šola«, pač pa je potreben skupni šolski obisk za vseh šest letnih tečajev, torej normalno do dvanaajstega leta; potem šele delitev v posebne zavode, v delitvi, navzgor vedno bolj razširjeni; ne po nepogojno prosti izvolitvi, marveč s strogim oziranjem na nadarjenosti, ki so se doznale splošno že dotedaj...«

To smo navedli kot merodajni glas v splošnih zahtevah; nadaljni razgovor o temi bi nas prisilil, da bi morali nasloviti te vrstice drugače, kar pa ni bil naš namen.

¹⁾ v Timme in Legien: „Die Arbeitschaft im neuen Deutschland“, str. 205 i. d.

PAVEL FLERÈ:

O BODOČI VZGOJI.

(Dalje)

Komentarja k gorenjim zahtevam nam ni treba pisati; same so dovolj jasne. Vendar pa priobčimo za splošen kriterij razmer in zahtev izvleček iz stvarnega spisa o tej takozvani »enotni šoli«, ki ga je prinesla v svojih 1.—5. let. števil dunajska »Freie Lehrerstimme« (napisal Fr. R o t h e). Njegove članke, iz katerih posnemamo le najvažnejše, si razdelimo po svoje zaradi pregleda v tri kratka poglavja:

1. Prvi vzrok, ki terja enotno šolo. Ko je dokončano življenje genialnega duha, pridejo zgodovinopisci ter pišejo o tem življenju; o postanju, o delu, o večeru gigantskega duha. In pri vsem čitamo isto frazo, ki se zdi, da je njihovo prepričanje: Genij se povzpne kvišku pod vsakimi pogoji. — Ta logika pa je napačen zaključek. Kje je napaka? Da iščemo ter najdemo genialno duševno moč le v življenju tega, ki je dosegel uspeh pred koncem ter si pridobil slavo pri poznejših rodovih. Mi pa začenjamo s svojo logiko pri srečnem koncu ter sklepamo nazaj od sreče na veličino moči. Da se povzpne vsak genij kvišku, smatramo le za one, ki so imeli srečo ter so se res povzpeli. Koliko pa je ljudi, ki so bili prav tako genialno nadarjeni, a se niso mogli povzpeti, ker jim je manjkalo znabiti že od vsega konca malo oskrbi, luči, toplote, podžiga; ker ni bilo nikogar, ki bi našel in odkril zakopani zaklad.

Tega pa je treba odkriti in dvigniti na vsak način, pa naj leži človeško dete pod zlato strešico ali v cunjah berača, mora se mu nuditi možnost, da lahko razvije svoje prirojene moči. In videli bomo, če se ne povzpne kvišku več genijev človeštva kakor doslej.

Enotna vzgojna in razvojna možnost — tudi to je podlaga enotne šole.

2. Človeštvo in strokovna izobrazba. Drevo, ki hoče postati močno in visoko, ki se hoče kedaj krepko raztezati s sto vejami in vejicami, s tisoči elementi v zaokroženem in razvitem vrhu, se mora brezpogojno razrasti v čvrstvo, solidno, zdravo in sočnato deblo. Kolikor krepkejše in mogočnejše je to, toliko čvrstejši in plodonosnejši bo vrh. Rastlinje, ki požene mladike tik nad koreninami, ne bo drevo, pač pa le grm, ki ne bo dajal čvrstega lesu, marveč vedno le šibje.

Jeli naša današnja šola, njeno bistvo in njena organizacija tak drevesni velikan ali tako grmovje? Komaj izleze otrok iz matrine šole, komaj vstopi v ljudsko šolo, že sliši od vse svoje okolice imenovati za smoter tega učenja, da mora prestati izpit za gimnazijo ali realko.¹⁾ Tu

¹ Velja zlasti za mestne otroke, kakor se sploh ozirajo vse reformne zahteve v prvi vrsti na mestne šole; šolstvo po deželi tiče predvsem zahteva razširjenja izobrazbe.

mislimo na otroka, ki naj študira. Čudno, da vedo in so sklenili to starši še preden se je začel otrok učiti. Ta vzprejemni izpit je pri otroku središče vsega pohajanja v šolo. Poleg tega otroka sedi v šoli deček, ki se uči sicer dosti boljše, ki je učiteljevo veselje, ki pa ne bo študiral, ki ne bo delal vzprejemnega izpita za gimnazijo, realko ali realno gimnazijo — vse to je že dognano, kajti deček nima staršev in nima dobrotnikov; ta ne bo nikdar dijak, pri tem ko se čuti oni prvi učenec že zdaj dijačka in je zato že zdaj več kakor drugi.

Kratko dobo sedita skupaj, kajti komaj zna dijaček pošteno črkovati in svojo poštevanke, že pride v pripravnico za srednjo šolo ali v kak privatni zavod, kjer se muči z osebkom in povedkom ter z računstvom do delitelja, da pač ne bo nezgode pri vzprejemnem izpitu. Saj starši tako dobro vedo, česa je treba za študij. Žalibog pa: sčasoma dijaček le ni postal dijak, a rešil se je v kak trgovski tečaj ali v kadetnico.

Za drugega dečka — onega brez staršev — je bilo določeno, da ne bo dijak; postal pa je človek, ki je užival osem let enotno izobrazbo. Zbujeno je bilo v njem zanimanje za različne znanstvene stroke, v katerih je dobival osnovne pojme pet let v ljudski in tri leta v meščanski šoli. S tem raznovrstnim zanimanjem je vstopil v obrt, učil se je kakega rokodelstva, a postal ni le obrtnik ali rokodellec, pač pa državljan, ki koristi vsemu narodu več ko propadli dijaček.

Ta dva primera sta premalo. Ozreti se moramo tudi na množico nadarjenih, ki napredujejo počasi ali sploh ne; ali na one, ki jim je prinesla lahke in bogate uspehe ljubezen do znanosti kakor z nadarjenostjo, tako z dejstvom, da so se rodili v bližini bogatinovi; ali na one, ki jim dijakovanje ni bilo določeno in so ga vseeno dosegli, ker je gojil njihovo nadarjenost bogataš v lastno veselje; in tudi na tiste se moramo ozreti, ki so žrtvovali svojo mladost in svoje zdravje, da dokažejo svetu, da so prejeli od Boga več kakor kdo drugi.

Eno pa je pri vseh dobro in drugo pri vseh slabo: Če skraja še niso bili »dijaki« in je moglo rasti poslopje njihovega znanja na vse strani enakomerno ter so imeli na vse strani malo okence, kjer so lahko gledali v svetlo daljavo neizmernosti duševnih tirov, če so imeli to, preden so oblekli uniformo, ki jih je napravila za človeško specialiteto, je bilo dobro. Slabo pa je bilo pri vsakem, ki je bil, preden je pojnil človečanstvo, preden je čutil človečanstvo in slutil nebečanstvo, že hrošč v hroščevi zbirki, uvrščen v gotovo škatljico, v gotov predal.

Da postane človek najprej človek, potem strokovnjak, to je osnovna zahteva enotne šole. To je naravna pravica, še bolj kulturna pravica, ki pa jo največjim ukrademo že v njihovi otroški dobi. Toliko časa mora torej organiziranje šolstva pustiti vsakemu otroku za njegov razvoj, da

debi dovolj splošnega izobraževanja, preden je prisiljen da vstopi v življenjski boj.

3. Kriterij. Nam je sedaj že jasno, kaj naj bo enotno?

Ti hočejo do gotove starosti enotno šolsko uredbo, en in isti šolski sistem. Temu pravijo enotna šola. Tej priklapljaajo še srednje šole, strokovne, trgovske, obrtne, umetniške, poljedelske in splošne nadaljno-izobraževalne šole. Drugi zahtevajo z enotno šolo preuredbo šole, da dobi vsak otrok od države možnost, da razvija svoje zmožnosti. Nadarjenosti pri ubožnih, pri nižjih socialnih slojih da se ne smejo več zatirati in zanemarjati.

Prvo zadeva zunanji red šol, kako naj bodo uvrščene, kako naj se ustvarijo ter uredé, da bodo pripravne za vsakega otroka, za vsak posebni slučaj.

Drugo vidi otroka samega, in vsakega otroka ter zahteva sredstvo, ki je denar; s tem pa je enotna šola v tem smislu v prvi vrsti denarno vprašanje. Gibanje, kakor je v tem oziru v Nemčiji, je razumevati najprej tako. Učiteljstvo (t. j. Deutscher Lehrerverein, Op. por.) zahteva, naj se pečajo država, vlada in zastopstva s tem, da se ne izgublja nobena duševna sila na eni strani s potratnostjo, na drugi z omejevanjem, da se nasprotno vse sile razvijajo v narodov dobrobit.

Pri nas zahtev ne smatrajo resnih ter pravijo, da je enotna šola v tem smislu kakor tudi prisiljenost šolskega obiska zaradi socialnih razporov in finančne podlage utopiija. Vendar pa je vedno boljše in koristnejše, če si postavimo gotov smoter, kakor nobenega. Smoter je lahko predač, zato pa je pot začrtana jasnejše in ostrejše. Če bi mogli doseči, da bi se talentje povsod pospeševali, da bi bila enotna šola, ki zdaj obsega le štiri leta, urejena na osem šolskih let, bi dosegli znamenito stopnjo šolstva. Od tu naprej, vsi v istem smislu. —

Tako Rothe — in v tem smislu moramo zreti tudi na zahteve »Svo bodne šole«, na zahteve nemškega učiteljstva.

B. Konfesionalna smer.

O Binkoštih leta 1914. je zborovalo v Essenu katoliško učiteljsko društvo v Nemčiji (Katholischer Lehrerverein). Tudi to se je izreklo za »enotno šolo« v Nemčiji in sicer na kratko takole: Pod enotno šolo se zahteva prenovitev nemškega šolstva v smislu ožjega organskega združenja posameznih učnih zavodov, razširjenih z zahtevo, da morajo obiskovati spodnji del organizma vsi otroci nemškega naroda, za kar se zahteva odstranitev obstoječih posebnih zavodov, n. pr. pripravnic za višje učilnice.

V principu ustroja t. j. brez razlike enotnega nižjega splošnega šolstva, se torej obe zahtevi bližata. Glavno, kar ju oddaljuje je — seveda poleg brezverstva pri sobedomisleni zahtevi — tudi zahteva simultaniziranja t. j. prostost pouka brez ozira na konfesijo. V tem je nasprotstvo najhujše, ker trčita tukaj drug ob drugega poglavitna principa obeh svetovnih naziranj.

Pred nami je razprava, ki tvori nekak neoficialni konfiteor v šolskem vprašanju za vso konfesionalno smer: spis »Deutsche Schul- und Unterrichtsprobleme der Zukunft«, ki ga je priobčil krožni šolski nadzornik dr. J. Heß v 2. številki let. znanstvene revije »Hochland«. Zaradi važnosti poznanja vprašanja in zaradi izčrpujočega razmotrivanja se hočemo pomuditi pri tem spisu dalje časa ter poročati iz njega deloma dobesedno, deloma v izvlečku:

— Ideja enotne šole — pravi Heß —, kakor jo zastopa liberalna stran, je združena, kar je prav čudno, s tendenco simultaniziranja naših ljudskih šol. Na kakšno stališče se postavimo napram temu problemu enotne šole?

Ureditvi brezvrzelnemu sestavu našega šolstva seveda ne ugovarjamo. Zavzamemo pa lahko stališče, da od tega nikakor nismo tako daleč, kakor se marsikje misli. Kar pri tem še manjka, bi se priredilo razmeroma lahko, ne da bi se moral gibati za to veliki aparat zahtev enotne šole. Vsekakor pa se ne bo smelo pri tem kar meni nič, tebi nič v nemar puščati, kar je zgodovinsko že ugotovljeno.

Preko tega se lahko prizna, da ima socialno jedro v pojmu enotne šole¹ mnogo zase. Taka uvedba duševnih produkcijskih sredstev v družbo se mu zdi namreč nekaj principiuelno drugega ko njeni materialni bratec v socialističnem komunizmu. Ideji duševnega izbora se principiuelno po razumu ne da ugovarjati. — Tako ni pravzaprav nič napoti za sodelovanje pri ideji prostih izobraževalnih zmognosti vseh prebivalških slojev. Docela drugo vprašanje pa je, če se dá ideja uresničiti. V principu jo smatramo lahko za bistveno različno od socialističnega komunizma; praktično pa stavi njena proizvodba popolni prevrat vse strukture našega družabnega organizma za predpogoj. Ta prevrat naj bo v tem ali onem oziru še tako zdrav in potreben; na noben način ni lahko izvedljiv. Znabiti celo neizvedljiv. Tako n. pr. ne računaj na proizvodbo svojih zahtev katoliško učiteljsko društvo »v prihodnjem desetletju«. V mnogih važnih točkah po se mu lahko tudi oporeka. Kako naj bo n. pr. dom pri določitvi o tem, kakšna izobraževalna sredstva naj se uporabljajo pri njegovih otrokih, kar izključen? Kako naj se priznava šoli nezmotljivo sodbo pri tem, katere duševne zmognosti bo razvijal kedaj v poz-

¹ Kar je zahteval v Kielu Kerschensteiner v svojem referatu.

nejšem življenju zdajšnji štirinajstletnik? In tako se razvijajo praktični pomisleki tudi še nadalje. Spominjamo tudi na mnogo citirane besede pruskega naučnega ministra s 4. maja 1914.: »Vsaj dvomljivo je, če se bo mogla ta šola kedaj pri nas uvesti. Še dvomljivejše pa, če bi bilo v blagor našega naroda. Brezdvomno pa je, da je njega uvedba pod sedanjimi razmerami in v dogledni bodočnosti popolnoma nemogoča.«¹

Kar pa zagreni katoliku veselje do sodelovanja pri rešitvi problema, je dejstvo, da so obtežili liberalni krogi ta problem s simultaniziranjem. To vodi prejkoslej do najaktualnejšega tema vsega šolskega vprašanja, namreč na program konfesionalne šole.² Vsekakor naj bi si bili na vseh straneh jasni, da je pri katolikih, ki so cerkvi zvesti, v oziru konfesionalne otroške vzgoje vsaka diskusija izključena. V simultano šolo ne dovolimo nikdar in pod nobenimi pogoji. Kjer jo vzprejmemo, storimo to prisiljeni. Kajti simultana šola pač stoji z našimi vzgojnimi principi v nerazrešljivem nasprotstvu. Če se torej obteži problem enotne šole z idejo simultane šole, se ne more računati na naše sodelovanje pri rešitvi tega problema. Katoliško učiteljsko društvo je zato tudi izrazilo, da »pride za katoliško učiteljsvo tudi pri enotni šoli v pošteve le konfesionalna šola«; in eden njegovih najmodernejših zastopnikov, Brück, je izjavil, da »katoliški učitelji nikakor ne zró svojega šolskega ideala v enotni šoli, kakor jo zahteva ‚Deutscher Lehrerverein‘«.

Iz dejstva konfesionalne šole se mora logično zahtevati tudi konfesionalno nadaljevalno-izobraževalno šolstvo, vsaj v kolikor ima značaj splošnega ljudskega nadaljno-izobraževalnega šolstva in ni izrazita strokovna šola. Ta logični korak se je že napravil na Bavarskem z začetkom leta 1914.

Iz bistva konfesionalne šole izhaja nadalje za katoliško naziranje tudi potreba notranje organične zveze med cerkvijo in šolo, ki se ne zadovoljuje samo s tem, da bi se cerkvi znabiti postavno zasigurala prava na vodstvo ni poučevanje veronauka. Vpliv cerkve na šolo, ali da ne nastanejo nesporazumljenja, na vzgojevalno delo šole, mora biti po nazorih konfesionalne smeri postavljen na širši podstavi. »Tega prepričanja se držimo trdno.« O zunanji obliki organične zveze med cerkvijo in šolo pa se lahko govori. Najprej je bila, kakor je znano, le v duhovnem krajevnem nadzorništvu. So pa razlogi — pravi Heß — katerih važnost se ne bo podcenjevala, ki bodo dovoljevali tudi pri strogo katoliškem mišljenju željo po nekoliko drugače prikrojeni obliki. Treba je n. pr. razumevanja za to, da bi katoliško učiteljsko društvo rado videlo iz sta-

¹ Če pa je to vzrok proti upravičenosti zahtev, pa je gotovo najdvomljivejše! P. F.

² Podčrtal poročevalec.

novskih razlogov gotovo izpremembo te oblike. Nam je edino za to, da stoji cerkev napram šoli v razmerju, ki ji jamči vpliv na vzgojo mladine, kakor ji je ta določen vsled njenega božjega poslanstva. Zelo dobro je izrazilo to misel katoliško učiteljsko društvo v svojih tezah v Bresiau-u leta 1908. takole: »Vse šolsko delo mora biti prožeto s krščansko-konfesionalnim duhom, in kot naravni predpogoj se zahteva, da se pri novi ureditvi šolskega nadzorovanja pravica cerkve za poučevanje in vodstvo veronauka kakor tudi nadzorstvo vse versko-nravne vzgoje postavno določi ali na drug način zadostno zavaruje.« Osnovne misli te, tudi v katoliških krogih tu in tam ne prav razumevane progmatične izjave, so sledeče: Sicer želimo prenovitve šolskega nadzorovanja; a v naši izjavi natančno opisana pravica cerkve, kakor je sedaj izvajana v obliki duhovnega šolskega nadzorstva, mora biti pri tej prenovitvi vse-kakor jasno in brezdvomno zajamčena. Kako — o tem se bo govorilo, kadar postane vprašanje pereče; tu gre le za povdarjanje principa katoliške šolske politike. —

Pri obravnavi učiteljske izobrazbe navaja Heß kot svoje osebno mnenje, da ni nasprotnik ideji, naj se omogoči učiteljstvu pristop na vseučilišča, samo, da je treba preurediti za to najprej izobrazbo na seminarjih (učiteljskih), vendar pa je treba imeti pred očmi vedno to, da so ti zavodi strokovne šole in morajo take tudi ostati.

Proti koncu pravi: »Upajmo, da ... (preidemo skoraj) ... do tega, da se lotimo ter nadaljujemo velike kulturne naloge. Med temi se nadaljni povzdig ljudskošolskega stanu ne sme postavljati na zadnje mesto. Saj ima vendar ves narod največji interes na tem, da ima učiteljstvo, ki je lahko zadovoljno s svojim socialnim stališčem.«

Tako en glas, o katerem smemo trditi, da ima značaj oficialnosti. Povdarjali pa smo že zgoraj, da gre tu za principe svetovnih naziranj, katerih nositeljica je strokovna organizacija lahko le enostransko. Zato ne smatramo za odveč, če slišimo še glas publike konfesionalnega svetovnega naziranja, za kar navajamo spis medicinskega svetnika dr. J. Gräb-*l*-a v 3. številki iste revije. Ta pravi:

— Kar je šoli skupnega, je to, da se mora prilagoditi vsakokratnim gospodarskim in družabnim in državnim potrebam, da mora biti izvanredno upogljiva in elastična. Le eno mora biti trdno in čvrsto kakor telesno okostje: samovzgoja, človeška ljubezen, udanost do splošnosti in do domovine, kratko vse to, kar zaznamuje »nравно«. Ta nравnost ne more biti predmet preobračanja, kajti njeni pojmi so večni, in ta večnost je preizkuševališče za to, če je prava. Samo pota k nравnosti se smejo izpreminjati, ne pa vsebina nauka sama. Šola mora priti iz življenja ter

biti obenem za življenje. Biti mora hči in mati obenem. Pod šolo razumevamo tukaj vse, kar spada k pripravi za poklic, pravitako tri stopnje učne šole: ljudsko, srednjo in visoko šolo, kakor predpripravo za rokodelstvo, učni čas trgovca, čas uradnikovega prakticiranja. Torej tudi delovno šolo. Obe, učna in delovna šola služita namreč istemu namenu, zmožnosti v izpolnjevanju dolžnosti napram sebi in napram občestvu. Obe imata en in isti smoter, sta torej tesno združeni ter ne smeta druga mimo druge kakor tujki.

Pa tudi ta se je dostikrat odstranjevala od njega iz samega slavo-hlepja. Tako je n. pr. naloga ljudske šole v kaki zakotni vasi, kjer je učitelj edini človek z višjo izobrazbo, vendar le ta, da vzgaja iz kmet-skih in rokodelskih sinov kmete in rokodelce. Kdor je le kedaj pogledal v življenje teh slojev naroda, ve, da morajo otroci že s sedmim letom telesno delati, torej krepiti mišice, rdečiti kri ter nategati kite. In vendar naj sedaj še telovadijo, kar je v mestu potreba, na deželi pa docela nepotrebno. Gotovo je, da mora biti v metodi v isti deželi enotnost; a metodi ni treba žrtvovati smotra.

Realke, ki so služile poprej pripravi na meščanski poklic, so popolnoma zapustile svoj smoter, ali pa vsaj ne vodijo do njega svojih učencev, ker so postale vzgajališča za srednje uradništvo.

Najstrožje so še ohranile svoj prvotni smoter gimnazije, da pripravljajo na visokošolski študij. Ampak dve tretjini njihovih učencev ne doseže tega smotra in za ti dve tretjini se ne zgodi nič.

Pred vojno smo si bili na jasnem vsi, da gojimo čezmejen izobraževalni luksus, ki si ga ljudstvo ne more dovoljevati in ki se najbolj maščuje nad njim samim.

Srednji uradnik lahko samo dva otroka primerno odgoji; kajti kot penzionist rabi svojo penzijo sam, in sin potrebuje svojih 30 let, da živi s svojimi dohodki. Kar velja o visoki šoli, velja o srednji in ljudski. Tovarniški delavec mora spraviti svoje otroke čimprej h kruhu. Kolikor delj sili šola delavca, da pušča svoje otroke doma, toliko bolj se množi število nepreskrbljenih otrok, toliko manjši je otrokov delež na zaslužku staršev, toliko bolj omejuje previdni oče število svojih otrok. Tudi v ljudski in srednji šoli je višek šolske izobrazbe, ki, prekoračena, vpliva na stroške množice ali na dobroto prebivalstva!. Zato zahtevamo zmernosti tudi v šolski izobrazbi! — Ne iz notranje potrebe, pač pa za povzdig družabnega življenja so zahtevali vedno bolj razni sloji povišanje predizobrazbe. Za ustanovitev mnogih šolskih tipov so igrali vlogo razredni ponos in izobraževalno povišanje. Vemo, kaj se nam poreče: »Hic est niger!« Kdor nas hoče razumeti, nas razume. Ne kritikujemo mere izobrazbe, pač pa čezmero. — Po vojni bodo vojujoče države tako za-

dolžene, da ni misliti na zboljšanje plač ali na pomnožitev mest za uradnike. Pri tem ko bo prosti meščan, kmet, rokodelc, trgovec, delavec prilagodil svoje zahteve zvišanim cenam življenskih potrebščin, se bliža uradnik s fiksno plačo, zlasti državni uradnik ožjim razmeram. Pride zopet čas, ko bo boljše biti zidar kakor državni uradnik. Za narod kot tak ne bo to nikaka škoda. Vojna bo bolj pritiskala s svojimi posledicami na vodilne razrede kakor na pridobivalne.

Če bo ta posledica vojne predolga in pretežka, se bo pač moralo misliti na znižanje zahtev. Zlasti bi se morala energično skrajšati čezmerna srednješolska izobrazba, čeprav bi se srednješolski učitelji temu še tako upirali. S tem skrajšanjem srednje šole se mora pričeti zlasti v začetku srednješolske izobrazbe. Tudi tu bo vojna lahko učiteljica, kajti prepričani smo, da ne bodo oni srednješolci, ki vsled vojne sile niso mogli skončati svojih študij v smislu starega šolskega reda, prav nič slabši uradniki, kakor oni, ki so ostali doma. In uspeli mnogih strokovnih šol, ki so se prej zadovoljevale s predštudijem nižjih srednjih šol, danes pa zahtevajo obsolviranje te, niso nič boljši.

Radikalno-politične stranke poizkušajo, da naj se izobrazba v šolah docela osvobodi ter se dovoli obisk srednje in visoke šole vsakomur, ki je za to zmožen.

Ni dvoma, da je v tej zahtevi upravičeno jedro. Študij se je zaradi prevelikega navala tako podražil, da se je prostak le z največjo težavo priril na šolskem potu v vrste duševnih posestnikov. Če bi bilo teh težkoč manj, bi bilo boljše. A varovati se nam je tudi tukaj čezmere.

V vseh časih in pri vseh narodih se je opazovalo, da duševni posestniki izumró vsled pomanjkanja potomstva. Če je to pomanjkanje porodov le spremnica, ki se ji lahko izogne, ali je v bistvu duševne posesti, ne bomo raziskovali. A gotovo je, da vpliva ter bo vplivala vzlic vsem ukrepom. Če so torej naši višji učenci ne le poklicani, marveč tudi izvoljeni, če-tvorijo vsi ali skoro vsi elito naroda z ozirom na zmožnost in nravstveno popolnost, je nevarnost, da naš narod prehitro povzdignemo v zmožnostih in nravni resnosti, kar bo sicer skraja vplivalo vrlo dobro, a bo pozneji propad tem občutljivejši. V tem oziru je prenevarno, da se vse zmožne res izobrazijo; boljše je puščati bistre glave v nižjem in najnižjem ljudstvu kot vir inteligence za bodočnost. Da bi pobrali višji sloji inteligenco nižjih, bi bil duševni rop, pred katerim ne moremo dovolj svariti.

Za marsikatero opravilo pa tudi ni treba izredno nadarjenih glav. Te netijo med narodom le prevečkrat nemir in radikalno življensko naziranje. Na vplive tega pri neizobraženem ljudstvu ni treba opozarjati. Če naj torej dospe vsak sposobnik do študija, kakor se namerava, ostane

neučeci se del nesposoben, s čemer pade v splošnem ugledu, in nadmoč študiranih bo še večja. Tako se bližamo tiranstvu šolske izobrazbe, ki je oslabiljeno zdaj ravno s tem, da tvorijo neizučeni deli naroda uspešni protiutež z naravno nadarjenostjo in s samoučenjem.

Tožba, ki jo pogosto slišimo, kako je škoda, da ta ali oni nadarjeni ni šel v šole, ima le pogojno vrednost, ker ima vrednost le za dotičnika; splošno pa ni to nikaka škoda, marveč korist, če imajo tudi kmetski, meščanski in delavski sloji med seboj bistré glave, ki ne le, da znajo varovati koristi svojega stanu, pač pa so v njem tudi vir napredka. In najboljše zastopajo razredne pravice pač razredni pripadniki.

Radikalne prekucije so še redkokedaj prinesle trajne vrednote. Narava ne pozna revolucije, marveč le evolucijo. In vsa napenjanja človeških možgan, da bi se iztrgali naravnim zakonom, ostanejo brezuspešna. To velja tudi na torišču predizobrazbe. —

*
* *

Poročali smo splošno o šolstvu, kritiko prepuščamo čitatelju samemu. Glasovi iz Nemčije, ki smo jih navajali, nam niso predaleč, kajti, kadar se začne boj za šolstvo in njegovo preuredbo v Avstriji, se bo vršil po istih principih in v znamenju istih zahtev, kakor smo jih navedli. O tem nas prepričuje od nas priobčeni načrt dunajskega društva »Svobodne šole« in »Katoliškega šolskega društva«.

Znabiti, da mu da drugo obliko zahteva po avtonomnem narodnem šolstvu; a ta boj bo sekundarnega pomena, ki bo vtisnil šolstvu in njegovemu ustroju svoj pečat le na zunaj, ker nimamo državnega razmerja, kakor Nemčija, kjer je lahko prodrla v kraljestvu bavarskem konfesionalna šolska zahteva, v kraljestvu saksonskem pa malone docela svobodomiselná. Pri nas izide celokupna preuredba le iz zgoraj navedenih principov — ali kompromisov —, ki bodo določali tudi praktične konsekvence.

(Konec prih.)

DAVORIN SINKOVIČ:

GOBE — NAMESTO MESA.¹

Meso nam je vsak dan dražje, in čez malo časa ga morebiti sploh ne bo dobiti tudi za drag denar ne.

Priroda nam pa ponuja drugo hranivo, — to so glive ali gobe. — Redilnih snovi, posebno beljakovin, imajo najslabše gobe približno to-

¹) Ta spis je spisal gosp. šolski svetnik profesor Davorin Sinkovič in ga objavil v »Slov. Narodu« (Štev. 179. in 192. z dne 7. julija in 11. avgusta 1915) s prošnjo, da

liko, kakor najbolj redilne rastline, kakor fižol in grah i. dr., vsekakor pa več nego katerakoli zelenjava si bodi ali krompir, repa, zelje.¹⁾ Manjka jim samo maščobe, ki jo pa daje zaužito olje in oljnata semena, ali pa krompir, kruh itd. v svojem skrobu.

Užitnih gob je pri nas gotovo okoli 200 vrst; izmed njih je en četrť izvrstnih, en četrť dobrih, polovica pa manj dobrih, a za nekatera jedila vendar pripravnih in še dosti okusnih. Vendar jih ne uživamo več kakor kakšnih 10 vrst; drugih se izogibljemo in to le vsled strahu, da bi se zastrupili, — ker jih ne poznamo.

Teško je gobe natančno razločevati drugo od druge, posebno za ne- navajene. Zato nabiramo le take, ki jih lahko spoznamo. Nekatere vrste pa prištevamo — in to često po krivici — strupenim gobam, posebno tiste, ki izpreminjajo barvo, kadar jih prerežemo, prelomimo ali pritis- nemo.

Tudi druga pravila, ki jih še ljudje za edino prava navajajo za raz- ločevanje strupenih od nestrupenih, — so popolnoma neveljavna, ker za- metujejo včasih najboljše gobe.

V sledečem hočem deloma po I. Rothmayru²⁾ na kratko navesti zna- ke, po katerih se lahko izognemo zastrupljenju z gobami.

»slavna uredništva vseh slovenskih listov ponatisnejo ta članek«. Tej prošnji pa se dozdej, žal da, menda ni odzvalo nobeno uredništvo. Krive so pač nemara neugodne razmere. Ker pa je vprašanje o uporabi gob baš sedaj v bojnem času zelo umestno in važno in bo ostalo tudi v prihodnjih boljših časih — v neporabljenih gobah gre leto za letom na nič toliko izvrstnega in okusnega hraniva, ki bi nam lahko zaleglo tisoče kron vrednosti, ki bi jih lahko kar jemali brez vsakega dela in truda in ker je šola v prvi vrsti poklicana, da opozarja učence na te prirodne darove, mislim, da bi bilo prav primerno, ako najprej »Popotnik« učiteljstvo opozori s tem člankom na veliko važnost užitnih gob. Ako se na ta način posreči zbuditi zanimanje učiteljstva za to vprašanje, se bodo našla in iskala daljša sredstva, s katerimi se bo omogočilo, da se najprej učitelji in potem z njihovo pomočjo učenci in torej ljudstvo sploh seznanj z — mesom v gozdu. Glej tudi »Navodilo za nabiranje gob«, ki ga je izdala centrala za krmila na Dunaju (c. kr. ministrstvo za uk in bogočastje z dne 18. aprila 1916, št. 10.731) in ga dostavila vsem šolam. Schreiner.

1) Po znanstvenih raziskovanjih imajo dorasli komadi gliv beljakovine: jur ali vžitni goban 22.87% svoje posušene snovi, maslenka 22.34%, kozja brada 24.43%, zajčki 23.43%, smrčki 38.35% itd. Iz tega vidimo, da nimajo vse glive enako toliko beljakovin v sebi. Vobče menjava ta znesek med 12 do 38% suhe snovi. Razen tega je tudi glede beljakovinske vsebine razloček med starimi in mladimi glivami iste vrste: mlade glive imajo razmeroma več beljakovine v sebi kot stare. V mladem jurčku se že nahaja n. pr. 29% (v betu) in 44.99% (v klobuku). V starem jurčku je je, kakor smo že gori navedli samo 22.87%. Klobuk je več vreden nego bet! Schreiner.

2) Profesor I. Rothmayr (Švicar), je priredil jeseni leta 1912. v Ljubljani razstavo gob s predavanjem o gobah.

Splošna navodila.

a) Ne nabiraj gob ob dežju ali takoj po dežju, dokler so še mokre in sluzave (slinaste); pa tudi rosnih ne; le jurčkom rosa ne škoduje.

b) Ne nabiraj starih, smrdečih gob, ki so od ličink (črvov) in drugih golazni razjedene, in vsled starosti zmehčane, — temveč le mlade in jedrnate.

c) Osnaži gobe ali glive kar pri nabiranju; če pa že tega ne moreš storiti, pa kmalu potem, ko jih domu prineseš. Potem jih takoj razreži na tanke režnje, ali jih pa razgrni v hladnem, suhem in zračnem prostoru po lesah, deskah ali rešetih. Na kupu (n. pr. v skledi) ne smejo ležat ne cele, ne razrezane! Več ko eno noč naj gobe nerazrezane ne leže!

Kar jih ne moreš svežih pripraviti za jed, pa jih posuši, ali pa napravi iz njih »izvleček«, če se ne dajo sušiti.

d) Pripravi le toliko gob, kolikor jih moreš s svojo družino naenkrat pojesti, ker prestane in zopet pogrete gobe so večkrat škodljive ali celo strupene.

e) Kuhaj in pari gobe le v lončenih ali dobro položčenih posodah; pražiš in pečeš pa lahko tudi v železnih plitvih in globokih ponvah.

f) Pripravljaj gobe pravilno, ker nepravilno ali slabo »izcmarjene« gobe so škodljive, kakor tudi vsaka druga jed.

g) Ne peri nobenih svežih gob s toplo vodo, temveč vedno le z mrzlo, in kolikor mogoče hitro, da se redilne snovi ne raztope. Le smrčke (mavrohe) popari hitro z vrelo vodo, da izgube škodljivo »helvella«-kisline.

B. Posebna navodila.

Nekatere gobe že lahko spoznamo po vonju ali okusu, če so užitne ali ne. Košček vsake gobe lahko zgrizemo, da spoznamo njen okus, pa se ni treba bati, da bi se pri tem zastrupili, ker nobena gliva ni toliko strupena.

Neužitne so vse gobe, ki so neprijetnega duha (vonja) ali okusa, če-tudi niso strupene, ker smrdljivih ali preveč grenkih in trpkih gob vendar ne bomo jedli.

Podobne gobe združujemo v skupine. Za nas so najvažnejše sledeče skupine:

I. skupina: luknjaste in cevne gobe.

Spoznamo jih po kratkih, ozkih cevkah na spodnji strani klobuka.

I. Pri cevastih oobah se spodnja cevasta plast lahko odloči od klobukove meče in tudi cevi druga od druge, stoje pa tesno skupaj druga od druge. — Plodišče (t. j. bet, kocen ali pecelj s klobukom vred) je pravilno razvito in bet stoji sredi klobuka; med temi je tudi naš jurček ali globanja.

Strupena goba je le ena med njimi: vražja globanja (*boletus satanas*); sumljive so pa štiri.

Užitne so vse cevne gobe, pri katerih je spodnja plast klobuka ali bela ali rumena ali zelenkasta ali siva; ali pa če ima bet na sebi kožnat kolobarček.

Varovati se pa moramo vseh tistih cevnatih gob pri katerih je spodnja plast klobuka rdeča ali sploh rdečkasta.

Niso sicer vse cevne gobe strupene, kri katerih je spodnji konec cevki rdeč, ali vse strupene cevne gobe imajo vedno rdeče in rdečkaste cevne odprtine.

Ako se izogibljemo še tistih gob, ki imajo zelo rdeče bete potem se nam ni treba bati zastrupljenja s cevnatimi gobami.

2. Pri luknjastih gobah se cevke ne dajo ločiti od klobukove meče, in tudi med seboj so trdno zrastle. Večinoma so te gobe neužitne, ker so preveč zategle ali pa celo popolnoma olesenele, ter rastejo navadno na drevju (kresilna goba). Plodišče je večinoma nepravilno ali celo brez beta.

Luknjaste gobe z mehkim plodiščem so užitne in nekatere prav dobre. Strupena ni nobena med njimi.

Neužitne so torej luknjičaste gobe:

1. ki so rdeče pod klobukom;
2. ki imajo rdeč bet;
3. ki so neprijetnega duha ali okusa;
4. ki so zaradi olesenosti pretrde.

Vse druge luknjaste in cevne gobe lahko uživamo brez vsega strahu!

II. skupina: lističaste gobe ali tudi glive imenovane.

Lističatih gliv nahajamo povsod največ in sicer glede raznih vrst, pa tudi glede števila.

Spoznamo jih zelo lahko po lističih ali platnicah, ki so napeti na spodnji strani klobuka (namesto cevki) med betom in klobukovim robom.

Med njimi je največ hudo strupenih vrst, zato si je treba dobro zapomniti sledeča pravila.

Užitne so lističate glive z modrimi, t. j. svetlo — ali temnovijoličastimi, s citronasto-rumenimi in z rdečimi listki.

Nobena strupena gliva nima ne modrih ne rumenih, ne rdečih listkov. ((Pri cevnatih gobah je narobe: strupene cevne gobe imajo rdečo plovdnico).

Iz tega pa ne sledi, da bi bile strupene lističate glive, ki imajo na lističih eno teh barv, neužitne ali strupene. Lističarke tudi drugih barv dajo prav dobro jed. Spoznamo jih po vonju in okusu; pri prvih se pa ni treba ozirati na vonj in okus.

Užitne so vse lističarke, ki dišijo po sveži moki, po svežem testu, po janežu ali po česnu.

Druge vrste vonja pa ni tako lahko spoznati; v obče lahko rečemo, da so vse lističarke užitne, ki prijetno diše.

Izogibati se pa moramo vseh gliv, ki so zoprnega, gnusnega, omotnega, rezkega vonja, ali ki diše po žveplu.

Tri posebne skupine lističatih gliv pa imajo še svoje posebne značke, in sicer: a) mlečnice, b) golobice in c) sivke.

a) Mlečnice.

Mlečnice lahko razločujemo od vseh drugih gliv, ker izločajo na prerezih ali prelomih iz mlečnih cevi bel ali različno barvan sok, »mleko«. Lističi so precej krhki in gosti, neenako dolgi, ker je ob klobukovem robu vtaknjenih več krajših med daljše; segajo pa čisto do beta in se spuščajo nekoliko še ob njem navzdol.

Užitne so vse mlečnice, ki imajo sok rdečkaste barve. Belomlečnate mlečnice so le tedaj za gotovo užitne, ako je mleko prijetnega, ljubkega okusa; ako pa mleko na jeziku peče ali žge, — mlečnate glive niso užitne. Tudi rumeno ali vijoličasto-mlečnate glive niso za hrano.

»Mleko« na jeziku nič ne škodi in le kratko časa na jeziku žge ali peče, ali po okusu je belo-mlečnate najlaglje spoznati, če so užitne ali ne.

Nekatere mlečnice s pekočim belim mlekom so tudi užitne, ali te je treba prej dobro poznati.

b) Golobice.

Golobice imajo popolnoma pravilno postavljene in zelo krhke lističe. Skoraj vsi lističi so enako dolgi, le tu pa tam se razcepi kateri v vilice ali pa je vstavljen kateri krajši, — ter se navadno komaj dotikajo beta. Nimajo nobenega »mleka«, ter nobenega obročka na betu.

Golobice so srednje velikosti, ter se nam kažejo v lepih živih barvah. Nahajamo jih skoraj povsod po gozdu.

Le dve golobici sta strupeni. Nekatere so prav dobre, mnogo jih pa je neužitnih. To soznamo, če košček zgrizemo. Ako nas peče na jeziku, tedaj ootovo ni dobra, ako pa je ugodnega, ljubkega okusa, kakor po orehih, lešnikih ali mandeljnih, tedaj je užitna. Na vsak način so pa užitne vse golobice, če so njihovi lističi lepe rumene barve.

c) Sivke.

Sivke so sicer različnih barv a vselej so nekoliko sivkasto nadahnjene. Lističi so mehki, vpogljivi in prav na gosto nasajeni, ter se večkrat razcepijo v vilice; med nje so še vmeščeni karjši lističi, lističi so le nekoliko z betom zrasli. Plodišča niso krhka kakor pri prejšnjih dveh skupinah ampak vdajna (vpogljiva).

Strupena ni nobena sivka. Le nekatere so zaradi slabega vonja ali okusa neužitne; vse druge nam dajejo prav dobro hrano.

III. skupina: bodičate glive ali ježevke.

Bodičate so tiste glive, ki imajo na spodnji strani klobuka namesto cevč ali lističev ločene pa na gosto nasajene bodice kakor jež.

Strupena ni nobena ježevka. Nekatere so neužitne, ker so preveč zategle ali usnjaste; mehko in rahlo mečnate so prav okusne, posebno iste, ki imajo bele, sive ali rumene bodice pod klobukom. Iz njih se dela najboljša gobja moka.

IV. skupina: betičaste ali grmičaste glive.

Grmičaste ali betičaste glive so najbolj podobne brezlistnim grmom, ki imajo mnogo vej in vejic, na koncih pa navadno nekoliko odebelele betice ali prsteca, ki so prevlečeni s trosotvorno plastjo (plodovnico).

Vse betičaste glive so užitne, naj si bo katerekoli barve; nobena ni neužitna.

Najboljše so seveda mlade, ker so bolj rahle; stare pa že nekoliko zategle.

Mokre (v dežju nabrane), sluzave in prestare niso več užitne, ker ne prijaajo želodcu.

Dobre so za prikuho, še boljše za salato. Zrezane po dolgem in na tanke režnje deset minut v slani vodi kuhane in potem s kisom, oljem in poprom pripravljene dajo izborno jelo.

V. skupina: trebuhaste glive.

Trebuhaste glive so jajčaste, kroglaste ali hruškaste oblike in rastejo na tleh ali tudi na lesu. Mlado plodišče ima jedrnato mečo (sredino), godno (zrelo) je pa polno rjavkastega prahu (trosov).

Dokler je notranja meča bela in jedrnata, tako dolgo so užitne.

Neužitne ali celo strupene so tiste, ki imajo modričastočrno mečo.

Trebuhaste glive je treba le malo časa kuhati.

VI. skupina: jamičaste glive ali smrčki

Smrčki (mavrohi) nimajo pravega klobuka, kakor druge glive, temveč mečnat, znotraj otel bet se zgoraj malo razširi in se konča v okrogel ali jajčast, mečnat pa tudi otel, zunaj jamičasto grbav (smrček) ali nepravilno krpast ali kodrast (hrček) klobuk, ki mu površino pokriva plodna plast.

Vsi smrčki in hrčki so užitni. Strupenega ni nobenega. Sveži smrčki in hrčki imajo sicer nekoliko strupenega »helvella« - kiseline, zato jih je treba pred pripravljanjem popariti z vrelo vodo, da se kiselina v njej raztopi; vodo vržemo potem proč.

Ker so to prve glive v spomladi, zato so nam tem ljubše.

Ako se ravnamo točno po teh navodilih, se nam ni treba bati, da bi se zastrupili z gobami ali glivami.

Ako k temu še pomslimo, koliko ljudi se je že zastrupilo s pokvarjenim mesom, posebno s klobasami, ribami ali celo skruhom, v katerem je bila primešana moka strupenih rženih rožičkov ali ljuljke, da so bili resnično »kruha pijani« t. j. omotni — pa vendar se nobeden ne boji jesti meso, klobase, ribe itd., zakaj bi se ravno pred gobami toliko bali! Manj se jih zastrupi z gobami kakor pa z mesom!

Glej stvarnica vse ti ponudi
Le jemat' od nje ne zamudi!

Kako pripravljati gobe!

Gobe pripravljamo: sveže, suhe, gobjo moko, v kis vložene gobe in gobji izvleček

Suhe gobe namakaj v vuoči vodi dve do tri ure, da se napijejo in da izgube neprijeten okus, pa izmeni vodo vsaj enkrat. Tako pripravljene gobe imajo skoraj tako dober okus kakor sveže.

Gobje moke lahko prideneš skoraj vsaki juhi, omaki in prikuhi, kar zelo povzdigne okus in tečnost jedi kakor »Maggi«.

Napraviš jo lahko iz vseh gob, ki se dajo sušiti, posebno pa še iz takih, ki bi bile sicer pretrde in prezategle. Posuši jih tako, da se kar drobe, in še tople stolči v drobno moko v možnarju, ali jih pa zmelji kakor kavo, pa jih spravi v steklenicah na suhem kraju.

Na isti način se rabi tudi izvleček (ekstrakt). Gobe razreži in kuhaj v lastnem soku, sok pa od časa do časa odlivaj v posebno posodo. Nazadnje prilij gobam še malo vode ter še dobro prekuhaj. Ta sok odlij k prejšnjemu, gobe pa dobro stisni in ocedi, ocedek pa prilij prejšnjemu soku. Na vsak liter soka deni eno kavino žlico soli, in kuhaj tako dolgo, da dobiš gost sok kakor sirup. Ta sok spravi v malih steklenicah in dobro zaveži s pergamentnim papirjem.

Jedi pripravljene iz gob.

1. Juha, okisana ali brez kisa (na različne načine).
2. Omaka iz drobno sekljanih gob.
3. Prikuha (varivo) se da napraviti na različne načine, ena boljša od druge, ter je zelo tečna jed.
4. Gobja salata iz surovih gob s kisom oljem in poprom kakor krompirjeva salata.
5. Gobje cvrtje (izvrstnega okusa in zelo tečno).

6. Gobji pečenjak (kakor 5.).

7. Ocvrte gobe (kakor ocvrte piške, ali še boljši)

8. Pečene gobe na ponvi ali na živem oglju. Bet odreži kakor pri ocvrtih gobah, klobuk položi v ponvi (na oglju) na hrbet, potrosi nekoliko z drobno soljo, obloži okoli beta tanke režnje slanine, ali pa kosce surovega masla, ali smetane ali pa dobrega namiznega olja in peci 5 do 10 minut (kakor 5.)

D. Sinkovič.

IZ ŠOLSKEGA DELA.

MATEMATIČNO ZEMLJEPISJE V LJUDSKI ŠOLI.

(Dalje.)

Opazovalni tečaj.

Nižja in srednja stopnja.

3. **Obzorje.** Zavedanje po straneh neba. V svrhu domoznanskega pouka je treba iti z učenci večkrat na prosto, na kak zvišen kraj, da lahko pregledajo okolico. Pri tej priliki se razloži pojem obzorje (obzreti). Nebesni oblok nad nami se nam zdi kot pokrivalo na tem obzorju. Čim višje gremo, tem večje je obzorje. (Po knjigah se navadno čita, da je obzorje podobno krogu, v čigar sredini je opazovalec. Toda to je le pogojno res. Mislimo si opazovalca, ki leze na hrib in pri oddihih opazuje okolico, ki se mu odpira. Ta stoji vendar ob perefiriji obzorovega kroga, ki pa mnogokrat niti krog ni, če leži pred opazovalcem v razne smeri se raztezajoče visoko hribovje). — Zavedanje po straneh neba se izvršuje spočetka na prostem in sicer najbolje tako, kakor je to pisano pri »senci«. (Popot. št. 2, 1915.) Kdor si je napravil na šolskem oknu solnčno uro, ta lahko opoldne tudi v šolski sobi izvršuje te vaje. Sever, jug, vzhod, zahod so glavne strani neba. Sredina med jugom in vzhodom je jugovzhodna, med jugom in zahodom pa jugozahodna stran; to so strani neba. Ko že učenci poznajo magnet, se vzame v pomoč tudi igla magnetnica (kompas).

4. **Luna.** Daj si napraviti pravokotno (70×35) črno desko ter jo z daljšo stranjo zgoraj obesiti na južno steno šolske sobe. Naroči otrokom takoj po mlaju, naj opazujejo luno, nje stališče in oblike. To kar ti povedo in si sam opazoval, nariši na ono desko tako, da začneš na desni (zahodni)

* Nadaljevanje iz „Pop“ l. 1915. str. 18.

strani in sicer bolj zgoraj,- da ti ostane spodaj prostor za drugo ali celo tretjo serijo opazovanj. Pred obliko narisane lune napiši datum in uro. Potem opazujte vsak večer luno ob isti uri. Ko je pol lune svetle, se jo nariše na desko levo od prve slike, ker luna tudi na levo (proti vzhodu) zaostaja. Tako ščep in zadnji krajec. Iz narisane spoznajo, da je luna pred ščepom razsvetljena na desni (zahodni) strani, ker je tam solnce. Po ščepu pa na zahodni strani temni, ker prihaja solnce od vzhoda bliže lune in jo obseva od te strani. Razvidi se pa tudi, da luna vsak dan bolj zadaj ostane. Sprva je zahajala kmalu za solncem; o ščepu, to je 14 dni po mlaju, pa vzhaja takrat, ko solnce zahaja. V 14 dneh je torej zostala za 12 ur, to je na dan dobrih 50 minut. Tudi po ščepu luna vedno pozneje vzhaja in tako se po drugih 14 dneh snideta solnce in luna in gresta istočasno po nebu. Ker je luna bliže nas, zato je svetla stran obrnjena gor proti solncu, temna pa proti zemlji in zato lune ne vidimo in rečemo, da se je pomladila, je mlaj. (Se zaznamuje na deski.) Iz zapiskov je posneti, da mine od ene lunine mene do druge 7 dni, od mlaja do mlaja 28 do 29 dni. Ako moti vreme redno opazovanje, pričneš po mlaju v drugi, ali še morebiti v 3. vrsti na deski zaznamovati, a tako, da rišeš enake oblike lune drugo pod drugo. Ako primerjate potem navpične vrste, opazite, da mine n. pr. od enega prvega krajca do drugega tudi okroglo 29 dni. (Ker pa zemlja z luno vred potuje okoli solnca, zato mine od mlaja do mlaja okroglo 30 dni [ime mesec].) Učitelj se naj poslužuje pri tem koledarja.

5. **Zvezde.** Otroci opazujejo velikost in stališče zvezd ob različnem času na istem mestu. Prepričajo se kmalu, da se premikajo tudi zvezde od vzhoda proti zahodu. Opozarja se učence na znamenitejše zvezde in ozvezdja kakor: večernico (danico), veliki voz, Rimsko cesto i. dr. V znanih ozvezdih se po daljšem opazovanju spozna, da se zvezde med seboj ne zblizujejo in ne oddaljujejo; to so stalnice. Večernica n. pr. pa menjava svoje stališče napram drugim zvezdam; zato jo prištevamo k premičnicam. Zvezdni utrinki.

6. Ako se nameri kak solnčni ali lunin mrk (kar je v koledarju za-beleženo), se pripravi učence na to prikazen, ki se potem opazuje skozi okajena stekla. Ravno tako so zvezde repatice predmet splošnega zanimanja.

Rezultat koncem opazovalnega tečaja.

1. **Solnce.** a) Dnevno premikanje solnca. Solnce zjutraj na vzhodu vzhaja in zvečer na zahodu zahaja. Iz tega nastaneta dan in noč, ki imata skupaj 24 ur ali: solnce rabi, da pride enkrat okoli zemlje 24 ur. Ta solnčna pot je podobna krogu. — Dnevni časi.

b) Letno premikanje solnce. Pozimi so dnevi najkrajši in noči najdaljše, poleti pa obratno. Temu je vzrok solnce, ki pozimi nizko na jugu sije in nas kratko časa greje. Dne 21. decembra (o Božiču) gre po najkrajši poti, po južnem povratniku. Od tega časa se vzdiguje vedno više in zemljo vedno bolj ogreva; dne 21. marca je začetek pomladi. Dan in noč sta enako dolga. Solnce se vzdiguje še vedno više nad nas in nam dolgo časa sije; zato imamo vroče. Dne 21. junija je začetek poletja; dan je dolg 16, noč pa le 8 ur. Tega dne gre solnce najvišje nad nami (po severnem povratniku), ter se potem zopet dan za dnem oddaljuje od nas; zato postajajo dnevi krajši in vedno bolj hladno je. Dne 23. septembra gre solnce po isti poti kakor dne 21. marca namreč po nebesnem ravniku (polutniku). Dan in noč sta zopet enako dolga; pričela se je jesen. Solnce pa se pomika še vedno dalje od nas in nam čedalje krajši čas sije; postaja mrzlo in dne 21. decembra imamo pričetek zime. Od premikanja solnce od juga proti severu in obratno je odvisna toplina zemlje in od tega letni časi.

2. Senca pada vedno na nasprotno stran od luči. Največja luč je solnce. Od jutra proti poldnevu se senca krajša, od poldneva naprej pa daljša; opoldne je najkrajša in leži naravnost proti severu. Podaljšanje te sence na sever in jug je poldnevnik, ker imajo vsi ljudje, nahajajoči se ob tej (namišljeni) črti ob istem času poldne. Toda tudi opoldanska senca ni vedno enako dolga. Kedaj je najdaljša, kedaj najkrajša?

3. Obzorje je svet, ki ga s svojimi očmi obzremo. Čim višje gremo, tem večje je. V obzorju se zavedamo po straneh neba, če se postavimo opoldne v smeri sence tako, da gledamo proti severu. Za seboj imamo jug, na desno vzhod, na levo zahod. To so glavne strani neba. Imenuj in pokaži stranske strani neba!

4. Luna ima svojo svetlobo od solnce. Kadar gre s solncem vred po nebu, je ne vidimo; pravimo, da je mlaj. Ker gre luna počasneje po nebu ko solnce, zato jo vidimo vsak dan ob solčnem zahodu bolj zadaj proti vzhodu in je vedno več svetle. Sedmi dan stoji na jugu, ko solnce zahaja in je do polovice razsvetljena. To je prvi krajec. Sedem dni po prvem kraju je tako zaostala, da vzhaja šele takrat, ko solnce zahaja. Ker sta si solnce in luna nasproti, mi pa na sredi med njima, zato vidimo celo lunino ploščo svetlo; ščep je. Sedem dni po ščepu je zaostala luna že za 18 ur za solncem; vzhaja šele o polnoči. Ker je solnce sedaj že od vzhodne strani blizu nje, zato je tudi na vzhodni strani svetla in sicer do polovice; to je zadnji krajec. Teden dni po zadnjem kraju je luna pričakala solnce in oba gresta skupaj po nebu. Vsled močne solčne luči je ne vidimo; imamo zopet mlaj. Luna ima štiri glavne mene

(izpremembe); od ene do druge je nekaj več ko 7 dni, skupno skoro 30 dni.

5. **Zvezd** vidimo ponoči brez števila na nebu. Nekatere so večje, nekatere manjše. Zdi se nam, da so pritrjene na nebesni svod. Med njimi so tudi take, ki imajo rudečkasto, rumenkasto in zelenkasto barvo. Največ zvezd je takih, ki se med seboj nikamor ne premaknejo; to so zvezde stalnice, ki tvorijo ozvezdja kakor: veliki voz, krono, kokljo (plejade) i. dr. Rimska cesta je sestavljena iz zelo mnogo neizmerno oddaljenih zvezd. Nekaj zvezd je pa takih, ki imajo svoja pota; to so premičnice; vse so bližje nas kot stalnice. Imenujemo jih tudi planeti in tak je večernica, rudečkasto svetli mars i. dr. Vse zvezde pa se istotako ko solnce in luna premikajo od vzhoda proti zahodu.

Glavni tečaj.

Višja stopnja.

Po temeljiti pripravi, ki se vrši leto za letom s ponavljanjem značnega in pridobivanjem novih pojmov ter urejevanjem snovi, se preide v glavni tečaj. V pripravljalnem tečaju so učenci opazovali nebesne prikazni, kakor jih človeško oko vidi, v glavnem tečaju se te nevidnosti postavljajo v resnico, prikazni se združujejo v medsebojni odvisnosti. Ker pa je otroški duh bolj dovzeten za domišljanje kakor za trezno razmišljanje, zato se ne sme nikoli prenehati s podajanjem snovi, ki je večkrat vsakdanjim prikaznim ravno nasprotna. Saj je znano, kako se je godilo Galileju in drugim in to od strani inteligence! Resnica si krči pot počasi, a sigurno. Zato se naj tudi učenci napeljujejo le počasi na pot abstrakcije. Pri tem pa naj sami računijo, merijo, iščejo, da takorekoč sami pridelajo svoje znanje, ki bo zato tem trajnejše; tudi to je delovna šola.

Ker pa se v glavnem tečaju prenese vesoljni svet v ozko šolsko sobo, ker se pričnejo rabiti nazorila, zato je po mojem mnenju dobro, da ponazorujemo na teh aparatih najprej to, kar so učenci pridelali v opazovalnem tečaju. Pri tem se pobliže seznanijo z aparati in vzbude se tudi dvomi, ali je vse to res tako; in dvomi so pot k premišljevanju, k preiskovanju in zasledovanju resnice.

Naša zemlja.

1. **O b l i k a.** Da ima zemlja obliko oble, to se ne da z našega majhnega stališča tako lahko dokazati; ne pomagajo pa tudi mnogo dokazi, ki leže izven otroškega duševnega obzorja, ker to bi ne bili več dokazi, ampak vera v besedo učiteljevo. Najboljše bi menda šlo tako:

a) Če bi bila naša zemlja ploščica, kakor se nam dozdeva, bi nekateri ljudje prebivali ob njenem robu in imela bi torej konec, preko ka-

terega bi nihče ne mogel. Nihče pa še ni vedel povedati, da je kedaj prišel na rob zemlje, čeravno so ljudje že bili daleč po svetu. S suhega so prišli na morje, z morja zopet na suho.

b) Nekateri možje (Magalhaens, Drake, Kok) so potem nalašč potovali na ladjah proti zahodu in so prišli od vzhoda zopet nazaj domov. Za to pot so rabili okroglo 3 leta. V sedanjem času, ko imamo železnice in naglo vozeče parnike, se pride že v 80 dneh okoli zemlje.

c) Trdilo bi se lahko, da je naša zemlja podobna valjarju, ki leži od juga proti severu. Toda čim višje gremo, tem večje je obzorje, ki je podobno krogu; pri valjarju sta pa dve nasprotni strani ravni in vzporedni. Na severu in jugu pa bi tudi naposled bil rob. Prišli pa so že zelo daleč na sever in na jug blizu tečajev, pa tega roba niso našli. Preko severa in juga okoli pa se ne da priti vsled silne zime in ledovja.

č) Ob morju, pa tudi na veliki ravnini bivajoči učenci lahko znajo iz izkušnje povedati, da se od oddaljenih predmetov vidijo le zgornji deli. Šele pri približevanju se vidijo tudi spodnji, slično kakor bi prihajali iz globočine. Nasprotno je pri oddaljevanju.

2. **Globus ali zemeljska obla** je posnetek naše zemlje v zelo zmanjšani obliki. Zemeljska os, severni in južni tečaj. Površina kaže suho zemljo in morja. (Natančneje o tem se govori v zemljepisni uri.) Na obli pa vidimo tudi črte in kroge; čemu so, bomo kmalu videli.

a) **D a n i n o č**. Šolska okna se zavesijo, prižge se luč. Naše bivališče se zaznamuje na globusu z žrebličkomo ali s koščkom voska z iglo. Globus naj bo obrnjen z iglo proti jugu. Zemeljska os naj stoji navpik. Luč se drži tako, da svetí navpik na južni povratnik. Globus stoji mirno, luč se pomika okoli njega od vzhoda proti zahodu. Ali imajo vsi ob istem času jutro, poldne, večer? Kateri prej, kateri slej? Kadar kaže senca igle naravnost proti severnemu tečaju, imamo poldne. Če se ta senca podaljša proti juž. tečaju, dobimo črto, ki zadeva vse tiste kraje, ki imajo istočasno poldne; ta črta se imenuje **p o l d n e v n i k**. Koliko poldnevnikov bi se lahko narisalo okoli in okoli zemlje? Kaži na globusu poldnevnike! Tu vidite zarisanih le nekaj. Okoli sredine zemlje vidite začrtan debelejši krog. To je **r a v n i k** ali **p o l u t n i k**. Če bi se zemlja tod prerezala, bi se razdelila v zgornjo = **s e v e r n o** in južno **p o l o b l o**. Ravnik je razdeljen (glejte sem!) na 360 enakih delov; vsak del se imenuje 1 stopinja. Večji zemljevidi imajo skozi vsako stopinjo zarisane poldnevnike. Da pride solnce od ene stopinje do druge, rabi 4 minute. Računi 360krat 4 minute! Da dobiš ure, razdeli ta zmnnožek s 60. — Koliko stopinj je od Petrograda do Londona? Koliko kaže ura v Londonu, če je v Petrogradu ob šestih zjutraj? Več takih vaj z zemljevida. Tudi to je posredni dokaz, da je zemlja obla. Če bi bila zemlja namreč ravna

plošča, bi solnce zjutraj vsem ob istem času posijalo, in zvečer ob istem času zašlo. Ljudje, ki so šli od nas v Ameriko, so v New Yorku čudom opazili (če niso spotje ur uravnali), da kažejo njihove ure namesto ob 6ih zjutraj, že poldne. Kako to?

b) Česa bi ne imeli, če bi šlo solnce vedno po isti poti okoli zemlje? Pokaži z lučjo tako, da sveti bolj na južno poloblo! Kateri del zemlje ima veliko svetlobe? Kako je pri nas (žrebliček)? Kateri letni čas imamo, če je solnce daleč tam doli na jugu? (Da se to z naravnim stališčem vjema, naj bo globus tako obrnjen, da kaže žrebliček proti jugu; os je navpik.) Kateri letni čas imajo tu na jugu? (Luč naj sveti navpik na južni povratnik.) Tako stoji solnce dne 21. decembra. Ako bi po zemlji zarisali krog tam, kjer sije solnce tega dne navpik, dobili bi zemeljski južni povratnik. Glejte tu na globusu! Kaj pa imajo na južnem tečaju? (Zmiraj svetlo.) Kako je na severnem tečaju? Na ravniku? Luč se pomika v krogih okoli zemlje vedno višje, dokler ne sveti navpik na ravnik. Kateri letni čas je sedaj pri nas? Kako je na ravniku? Na južnem povratniku? Na tečajih? V tej višini stoji solnce dne 21. marca. Takrat sije navpik na ravnik in obseva polovico zemlje od severnega do južnega tečaja; zato je povsod dan enako dolg kot noč = pomladansko enakonočje. Luč se pomika v krogih še višje, da sije navpik na severni povratnik. Katera polkrogla ima sedaj največ svetlobe? Kateri letni čas je pri nas? Kako je po drugih krajih? Tako stoji solnce dne 21. junija. Ljudje, katerim sije solnce ta dan navpik, so ob severnem povratniku. Pokaži ga na globusu! — Od tega dne se povrača = znižuje solnce proti jugu. Pri nas toplota pojema, na južni polkrogli pa zopet narašča. Razloži jesensko enakonočje! — Iz tega premikanja solнца se spozna pet toplinskih pasov na zemlji. Na obeh straneh ravnika do povratnikov sije solnce najmočnejše: to je vroči pas. Od povratnikov do tečajnikov je zmerni pas severni in južni. Od tečajnikov do tečajev je severni in južni ledeni pas (kapa)). — Katere letne čase imajo v vročem pasu? Kako je v zmernih, kako v ledenih pasovih? — Vzporredno z ravnikom vidite na globusu zarisane kroge: vzporrednike. Kakšni so čedalje proti severu in jugu? Od ravnika do severnega tečajih jih je 90 in ravno toliko od ravnika do južnega tečaja. Poldnevnik in vzporredniki tvorijo stopinjsko mrežo. Poišči na zemljevidu, kateri vzporrednik in poldnevnik je blizu Gradca, Dunaja! Poldnevnik, ki se prično šteti od zvezdarne Grinič pri Londonu ali otoka Ferra pri Afriki nam kažejo zemeljsko dolžino in vzporredniki pa širino. Zato rečemo: Gradec ima 33 stopinj in 8 minut vzhodne dolžine (zahodna dolžina gre proti Ameriki) in 47° 5' severne širine (južna širina gre južno od ravnika).

3. Zemlja plava prosto v zraku. Vse reči stojijo, ležijo, slonijo ali visijo; treba jim je opore, da ne padejo. Ako bi zemlja na kaki podlagi ležala, morala bi biti ta velikanska, in bi jo bili nekateri ljudje gotovo že zapazili. Ako bi visela, treba bi bilo orjaške verige in pritrditve, kar bi ljudje tudi že bili zagledali. Ker tudi sonce, luna in zvezde prosto plavajo po zraku, zato lahko to trdimo tudi o zemlji. Nam se to sicer čudno zdi, ker vidimo, da na zemlji vse reči padajo proti zemlji; to pa le vsled zemeljske privlačnosti.

4. Velikost zemlje. Znano vam je že, da ima ravnik 360° . Vsaka stopinja na ravniku pa meri 111,3 km. Računimo, koliko kilometrov je okoli zemlje! Preračunimo pa sedaj to na ure, dneve in leta! Vedeti namreč hočemo, kako dolgo bi bilo treba iti peš po ravniku okoli zemlje (seveda če bi bila pot suha in ravna). Vzemimo kilometer za črt ur, 111 km = toliko četrtr ur ali okroglo 30 ur. $360 \text{krat } 30 \text{ ur} = \text{okroglo } 10.000 \text{ ur} : 24 = 416 \text{ dni}$. Če bi pa hodil vsak dan le 10 ur, bi hodil $\frac{10.000}{10} = 1000 \text{ dni}$ ali okroglo 3 leta. — Kako daleč je v pekel (središče zemlje)? (Ravnik je krog s 40.000 km; poišči torej polmer!)

Solnce.

1. Oblika. Videti je kot okrogla plošča. Ker pa se nam vidi krogla, naj se jo obrne kakor hoče, vedno kakor okrogla plošča, zato ima tudi solnce obliko krogle kakor zemlja.

2. Oddaljenost. Srednja oddaljenost od zemlje znaša 150 mil. km; to je km po $\frac{1}{4}$ ure 37.500.000 ur ali 1.562.500 dni po 24 ur oziroma 4280 let. Ako bi kdo šel vsak dan 10 ur in bi mu bilo usojeno tako dolgo življenje, bi rabil $\frac{1}{10}$ od 37.500.000 ur; to je 3.750.000 dni ali nad 10.000 let predno bi prehodil pot od zemlje do solnca. Če bi bil začel iti po tej poti takrat, ko se je Kristus rodil, bi do sedaj ne prehodil niti $\frac{1}{5}$ poti. — Menim, da so taki računi, ki se naj skupno na tabli izvajajo, mnogo nazornejši nego goli km, Mm ali brzina brzovlaka in celo topove krogle.

3. Velikost. Premer solnčnega obla je 1.377.000 km. Izračunimo obseg! $1.377.000 \text{ km} \times 3\frac{1}{7}$. Preračunajte to v ure, dneve, leta! Zakaj pa je videti solnce tako majhno pri tej neizmerni velikosti?

Kakšno je solnce. Solnce nam daje svetlobo in toploto. Iz tega sledi, da mora biti silno žareča krogla. Dognali so, da je solnce v taki vročini, da je vse: kamenje, kovine itd. ne samo ognjeno žareče, ampak hlapeče. Kamenje se razprši v hlape, kakor pri našem ognju voda. Iz tega strašnega žara se vzdigajo mogočni plameni (baklje); vse je v valovanju in naglem kipenju. Na solncu ni torej nič trdnega kakor na naši zemlji; vendar pa so opazili na solnčni površini pege, ki baje pomenijo začetek trde skorje in kažejo, da se solnce polagoma shlajuje. To sklepajo tudi iz nje-

gove svetlobe, ki ni več svetlobela ampak malo rumenkasta. Usijano železo je namreč svetlobelo, potem je, shlanjajoč se, rumenkasto, svetlorudeče in potem zmiraj bolj temnorudeče barve. Iz tega hočejo tudi spoznati starost nekaterih tujih solnc (zvezd), ki žare rumeno, rudečkasto itd. Torej je tudi našemu solncu usojeno, da se bo shladilo, prevleklo s trdo skorjo in s tem ugasnilo. Učenjaki so tudi dognali, da je solnce iz mnogo takih snovi kakor naša zemlja.

V. P u l k o.

(Dalje prihodnjič.)

PREPROST AKVARIJ.

Znano je, da imajo otroci po deželi o naravi in njenem življenju več predstav, kakor mestni. Zato bi tak »akvarij«, o kakršnem pišem, zlasti priporočal za mestne šole, nikakor pa ga ne zametavam v svoji šoli na deželi, kajti otroške predstave so potrebne dopolnitve, poprave in jasnosti. Posebno »odkod« in »zakaj« dobita lahko odgovor le po smotrenem opazovanju in po točnih zapiskih.

Naš šolski »akvarij« so ceni stekleni kozarci, kakor se rabijo za vkuhanje. Otroci najdejo v vodi kepo jajec — tako smo opazovali letos žabe, urle, rake — to kepo damo v kozarec. Vsako različno v svoj, kajti nič še ne vemo, kaj bo iz jajec, in lahko je, da bi nam uničil en razviti rod drugega. Pa tudi opazovanje je lažje in razgovora o enem ne moti drugo.

P o s t o p e k p r i o p a z o v a n j u :

Vsak kozarec ima nalepljen list, nanj zapisujejo učenci čas in kraj najdbe jajec kakor tudi opažene izpremembe z datumi vred.

Obenem si zapišejo to izpremembo z njenim opisom vred v posebni zvezek, kjer je določen za vsak kozarec posebni prostor.

Krmljenje: poizkuša se z drobtinami, z vodnimi rastlinami, z vodnimi žužki. Tudi uspeh krmljenja (kaj žro živalice, kaj puste) se zabeleži.

Rast: kolik je napredek v gotovem času (14 dni, 1 mesec) v rasti.

Kako so živali dorastle, t. j., da delj časa ni opazati na njih več izpremembe, se izprazniijo kozarci na kraju, kjer so se našla jajca.

Zdaj sledi združitev vseh opažanj razvoja, določijo se življenjski pogoji. Združitev tvori zaključitev vseh zapiskov v speciju, pridruži se znano o sorodnikih njegovih, za kar daje snov lastno opazovanje v naravi.

FRAN VAJDA. — SREDIŠČE.

STATISTIKA SREDNJIH ŠOL NA SLOVENSKEM
IN V ISTRI V LETU 1913|14.

(Konec.)

Tabelarični pregled.

X. Dijaki po veri.

	Zavod	Katoliki			Protestanti			Židi	Brez konf.
		rim.	grški	stari	Aug.	helv.	angl.		
Gimnazije	Kočevje	130	—	—	2	—	—	—	—
	Kranj	318	—	—	—	—	—	—	—
	Ljubljana I.	680	—	—	—	—	—	—	—
	" II.	390	—	—	—	—	—	—	—
	" nem.	173	—	—	12	—	—	4	—
	Novo Mesto	286	—	—	—	—	—	—	—
	Št. Vid	342	—	—	—	—	—	—	—
	Celje A.	274	—	—	16	9	—	2	—
	" B.	203	—	—	—	—	—	—	—
	Maribor	572	—	—	21	—	—	—	—
	Ptuj	173	—	1	20	—	—	—	—
	Beljak	256	—	—	61	—	—	2	—
	Celovec	526	1	—	54	1	—	1	3
	Št. Pavel	226	—	1	—	—	—	—	—
	Gorica slov.	362	—	—	—	—	—	—	—
	" nem.	474	—	—	16	—	—	2	1
	" ital.	269	—	—	—	—	—	2	2
	Koper	174	—	—	—	—	—	—	—
	Pazin	187	—	—	—	—	—	—	—
	Pulj nem.	169	—	—	11	—	—	4	—
" ital.	230	—	—	—	—	—	—	—	
Trst nem.	511	—	—	29	14	1	47	—	
" ital. I.	410	—	—	5	—	—	45	4	
" II.	351	—	—	6	—	—	17	2	
Volosko-Opatija	100	—	—	—	—	—	1	—	
	gimnazije skupaj	7786	1	2	253	24	1	127	12
Realke	Idrija	159	—	—	—	—	—	—	—
	Ljubljana	578	—	—	12	—	—	9	—
	Maribor	270	—	—	31	1	—	1	—
	Celovec	331	—	1	39	1	—	2	1
	Gorica	349	—	—	7	—	—	3	—
	Pazin	178	—	—	—	—	—	1	—
	Pulj	175	—	—	9	—	—	1	—
	Trst nem.	419	—	—	36	11	2	12	—
" Acqu.	529	—	—	1	2	1	34	1	
" S. G.	561	3	—	—	1	—	9	4	
	realke skupaj	3549	3	1	135	16	3	72	6

XI. Dijaki po starosti (v letih).

Zavod	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	31	pov. star.
Kočevje	3	7	14	28	15	17	11	15	10	7	4	1	—	—	—	—	—	14:77
Kranj	3	12	36	42	47	38	38	42	29	14	7	4	4	1	—	—	—	15:18
Ljubljana I.	—	24	70	94	100	89	82	67	54	35	34	16	9	6	—	—	—	15:44
" II.	4	22	43	48	47	56	45	45	25	24	20	7	3	1	—	—	—	15:14
" nem.	—	11	26	32	23	21	29	17	16	8	—	2	2	2	—	—	—	14:88
Novo Mesto	—	14	18	33	35	40	39	21	35	24	10	6	3	6	2	—	—	15:85
Št. Vid	1	15	40	70	44	40	34	30	21	29	11	5	2	—	—	—	—	15:01
Celje A.	5	22	22	31	26	29	41	37	29	32	16	8	2	2	—	—	—	15:73
" B.	—	4	25	29	48	45	34	12	2	2	—	—	—	—	—	—	—	14:18
Maribor	—	15	40	73	85	93	72	66	47	51	34	11	5	—	—	2	—	15:95
Ptuj	—	3	19	34	29	27	21	23	20	9	5	3	2	—	—	—	—	15:29
Beljak	—	18	46	47	47	42	38	30	20	19	9	2	1	—	—	—	—	14:83
Celovec	—	26	68	85	79	82	65	53	49	29	21	24	4	1	—	—	—	15:28
Št. Pavel	1	14	25	23	28	31	27	18	28	15	10	7	—	—	—	—	—	15:39
Gorica slov.	3	43	102	102	75	51	16	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13:26
" nem.	1	25	37	35	70	57	53	63	56	45	30	23	6	—	—	—	—	16:08
" ital.	—	17	68	56	57	45	19	9	2	—	—	—	—	—	—	—	—	13:54
Koper	—	12	24	24	25	18	26	11	14	13	2	4	1	—	—	—	—	14:94
Pazin hrv.	8	24	28	28	24	26	13	11	16	5	1	2	1	—	—	—	—	14:07
Pulj nem.	—	7	21	28	34	26	21	12	8	13	8	6	—	—	—	—	—	15:09
" ital.	—	21	38	38	34	24	27	25	11	8	4	—	—	—	—	—	—	14:37
Trst nem.	17	75	97	110	88	67	59	47	24	15	14	6	—	—	—	—	—	14:04
" ital. I.	—	58	74	58	60	39	40	48	45	25	15	4	2	—	—	—	—	14:69
" II.	—	49	66	66	65	54	52	17	5	3	—	—	—	—	—	—	—	13:73
Volosko-Opatija	4	11	15	22	29	9	7	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	13:36
gimnazije skupaj	50	549	1020	1235	1214	1096	909	729	567	425	255	141	47	19	2	2	—	14:91
Ljubljana	—	31	85	110	93	74	55	50	52	30	9	8	—	2	—	—	—	14:77
Maribor	1	22	49	39	62	51	35	23	12	5	3	1	—	—	—	—	—	14:26
Celovec	—	22	51	53	47	59	45	45	30	19	7	2	1	—	—	—	—	14:90
Gorica	3	8	30	59	45	48	49	42	23	26	18	3	1	—	—	—	—	15:38
Pazin	—	14	25	25	29	25	22	16	11	8	4	1	—	—	—	—	—	14:64
Pulj	—	4	28	33	34	27	26	11	8	7	6	1	—	—	—	—	—	14:65
Trst nem.	—	23	58	75	82	56	50	68	39	23	14	2	—	—	—	—	—	15:06
" ital. Acq.	—	32	95	86	95	65	65	72	35	19	8	1	1	—	—	—	—	14:60
" S. G.	—	34	112	94	92	79	55	51	31	25	7	1	—	—	—	—	—	14:38
realke skupaj	4	190	533	574	579	473	402	378	246	162	76	20	3	2	—	—	1	14:72
srednje šole abs.	54	739	1553	1809	1793	1544	1311	1107	813	587	331	161	50	21	2	2	1	14:85
v %	0.45	6.22	13.08	15.23	15.09	13.00	11.04	9.32	6.84	4.94	2.79	1.36	0.42	0.18	0.02	0.02	0.01	

XII. Dijaki po bivališču staršev.

Z a v o d		krajevni		zunanji	
		absol.	o/o	absol.	o/o
Gimnazije	Kočevje	96	72·7	36	27·3
	Kranj	111	34·9	207	65·1
	Ljubljana I.	307	45·2	373	54·8
	" II.	192	49·2	198	50·8
	" nem.	157	83·1	32	16·9
	Novo Mesto	21	10·8	255	89·2
	Celje A.	141	46·7	161	53·3
	" B.	53	24·5	163	75·5
	Maribor	222	37·4	372	62·6
	Ptuj	63	32·5	131	67·5
	Beljak	218	68·3	101	31·7
	Celovec	244	41·6	342	58·4
	Št. Pavel	22	9·7	205	90·3
	Gorica slov.	113	31·2	249	68·8
	" nem.	205	41·3	291	58·7
	" ital.	122	44·7	151	55·3
	Koper	70	40·2	104	59·8
	Pazin	76	40·6	111	59·4
	Pulj nem.	164	89·1	20	10·9
	" ital.	196	85·2	34	14·8
Trst nem.	5·8	93·4	41	6·6	
" ital. I.	456	97·4	12	2·6	
" " II.	366	97·1	11	2·9	
Volosko-Opatija	41	40·6	60	59·4	
Realke	Idrija	89	56·0	70	44·0
	Ljubljana	399	66·5	201	33·5
	Maribor	207	68·1	97	31·9
	Celovec	223	59·5	152	40·5
	Gorica	197	54·7	163	45·3
	Pazin	66	36·7	114	63·3
	Trst nem.	449	91·6	41	8·4
	" Acqu.	531	92·5	43	7·5
" S. G.	531	91·4	50	8·6	
Iteji	Ljubljana	198	60·2	131	39·8
	Celovec	125	82·2	27	17·8

XIII. Učni uspehi 1912./13. po ponavljalnih in dopolnilnih izpitih.

Z a v o d		zadosten uspeh					nesp.	brez razr.
		odl.	spos.	vobče spos.	skupaj	o/o		
Gimnazije	Kočevje	14	108	7	129	86·6	19	1
	Kranj	39	227	16	282	85·2	49	—
	Ljubljana I.	139	416	26	581	88·3	74	3
	„ II.	34	268	31	333	81·8	71	3
	„ nem.	35	113	11	159	92·4	12	1
	Novo Mesto	35	191	31	257	90·2	24	4
	Št. Vid	94	201	18	313	91·5	28	1
	Celje A.	55	217	3	275	91·4	22	4
	„ B.	34	115	18	167	92·3	14	—
	Maribor	71	417	34	522	87·7	67	6
	Ptuj	17	162	12	191	92·3	16	—
	Beljak	62	194	12	268	85·4	44	2
	Celovec	104	353	24	481	91·4	45	—
	Št. Pavel	30	168	16	214	92·6	16	1
	Gorica nem.	71	375	29	475	89·8	50	4
	„ ital.	37	129	23	189	72·7	39	32
	Koper	23	132	19	174	80·2	41	2
	Pazin	29	120	12	161	92·0	12	2
	Pulj nem.	48	109	10	167	91·8	14	1
	Trst nem.	76	410	52	538	83·8	87	17
„ ital. I.	43	320	32	395	90·0	40	4	
„ II.	22	234	36	292	88·8	37	—	
Volosko-Opatija	13	65	10	88	82·2	18	1	
gimnazije skupaj					6651	87·8	839	89
Realke	Idrija	5	121	14	140	88·6	17	1
	Ljubljana	42	393	54	489	87·0	70	3
	Maribor	37	214	—	251	83·7	44	5
	Celovec	34	287	—	321	84·7	57	1
	Gorica	11	263	34	308	82·8	59	5
	Pazin	20	122	11	153	85·5	26	—
	Pulj	25	146	1	172	89·6	19	1
	Trst nem.	19	362	25	406	87·3	51	8
	„ Acqu.	29	391	84	504	83·3	98	3
„ S. G.	22	321	56	399	86·2	22	42	
realke skupaj					3143	85·5	463	69

XIV. Učni uspehi 1913./14.

	Z a v o d	zadosten uspeh					nezad. usp.		neodl. usp.	
		odl.	spos.	vobče spos.	skupaj	o/o	abs.	o/o	abs.	o/o
Gimnazije	Kočevje	6	95	7	108	81·8	16	12·1	8	6·1
	Kranj	42	204	14	260	81·8	38	11·9	20	6·3
	Ljubljana I.	132	378	43	553	81·3	82	12·1	45	6·6
	" II.	33	213	36	282	72·3	82	21·0	26	6·7
	" nem.	27	110	8	145	76·7	31	16·4	13	6·9
	Novo Mesto	31	151	25	207	72·4	55	19·2	24	8·4
	Št. Vid	85	198	20	303	88·6	32	9·4	7	2·0
	Celje A.	31	198	7	236	78·1	28	9·3	38	12·6
	" B.	32	126	23	181	91·0	5	2·5	13	6·5
	Maribor	92	365	35	492	82·8	59	9·9	43	7·2
	Ptuj	15	135	19	169	87·1	11	5·7	14	7·2
	Beljak	67	192	19	278	87·1	27	8·5	14	4·4
	Celovec	105	369	27	501	86·5	51	8·8	27	4·7
	Št. Pavel	24	163	9	196	86·3	25	11·0	6	2·6
	Gorica slov.	46	184	51	281	77·6	67	18·5	14	3·9
	" nem.	71	295	38	404	81·5	71	14·3	21	4·2
	" ital.	28	142	31	201	73·6	53	19·4	19	7·0
	Koper	28	93	19	140	80·5	17	9·8	17	9·8
	Pazin	20	127	21	168	89·8	9	4·8	10	5·3
	Pulj nem.	42	107	19	168	91·3	9	4·9	7	3·8
" ital.	26	139	25	190	82·6	23	10·0	17	7·4	
Trst nem.	51	375	52	478	77·2	88	14·2	53	8·6	
" ital. I.	56	299	45	400	85·5	31	6·6	37	7·9	
" " II.	35	238	33	306	81·2	47	12·5	24	6·4	
Volosko-Opatija	15	70	7	92	91·1	6	5·9	3	3·0	
gimnazije skupaj					6739	82·0	963	11·7	520	6·3
Realke	Idrija	3	107	6	116	73·0	26	16·4	17	10·7
	Ljubljana	47	350	57	454	75·7	101	16·8	45	7·5
	Maribor	34	185	30	249	81·9	34	11·2	21	6·9
	Celovec	30	223	—	253	67·5	70	18·7	52	13·9
	Gorica	8	200	29	237	65·1	71	19·5	56	15·4
	Pazin	21	112	12	145	80·1	25	13·8	11	6·2
	Pulj	14	125	5	144	78·3	21	11·4	19	10·3
	Trst nem.	17	360	27	404	82·4	60	12·2	26	5·3
	" Acqu.	21	321	78	420	73·2	94	16·4	60	10·5
" S. G.	30	245	69	344	73·3	45	9·6	80	17·1	
realke skupaj					2766	74·8	547	14·8	387	10·5

XV. Slovenke na srednjih šolah.

Zavod		I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	skupaj
gimnazije	Kočevje	—	—	—	1	—	—	—	—	1
	Kranj	8	9	4	4	3	—	—	—	28
	Ljubljana I.	5	1	4	2	4	1	2	1	20
	Novo mesto	—	2	1	2	1	—	1	—	7
	Celje A.	—	—	—	1	—	—	—	—	1
	Celje B.	1	2	1	—	—	—	—	—	4
	Maribor	—	1	—	1	—	—	1	—	3
	Ptuj	—	2	2	1	1	—	—	—	6
	Gorica slov.	6	2	5	3	—	—	—	—	16
	Gorica nem.	—	1	1	1	—	—	—	—	3
Trst nem.	—	2	4	1	2	—	—	—	9	
skupaj		20	22	22	17	11	1	4	1	98
realke	Idrija	1	3	—	4	—	—	—	—	8
	Pulj	—	—	—	—	—	—	1	—	1
	skupaj	1	3	—	4	—	—	1	—	9
liceji	Ljubljana	48	56	58	70	48	44	—	—	324
	Gorica	14	8	5	13	4	3	—	—	47

Hrvatice na srednjih šolah.

gim.	Gorica slov.	—	—	—	1	—	—	—	—	1
.	Pazin	8	5	—	—	—	—	—	—	13
.	Trst nem.	—	—	—	—	1	—	—	—	1
real.	Pulj	1	—	—	—	—	—	—	—	1
licej	Gorica	2	2	—	—	—	—	—	—	4

SLOVSTVO.

A. OCENE.

Viktor Bežek, Občno vzgojeslovje z dušeslovnim uvodom. Založba »Slovenske Šolske Maticе«. V Ljubljani (1916). V. 8°. 358 + VI. str. Cena vezani knjigi 4 K. (Konec.)

B. Občno vzgojeslovje, dva snopiča. Prvi snopič sem imel že priliko oceniti v tem listu lansko leto. Zato ne bom ponavljal hvale, ki jo zasluži. Pač pa moram svojo zmoto popraviti. Dobro bi bilo, če bi Bežek naglašal, kateri izmed vzgojnih smotrov je najvišji, v toliko, da drugi snopič vzgojeslovja povdarja in povpravlja to na raznih mestih v smislu drž. ljudskošolskega zakona: »Bodi ljudski šoli naloga, otroke npravno-versko vzgajati«. Kakor je Bežek dušeslovje v štiri poglavja razdelil, enako stori z vzgojeslovjem ter se na ta način udejstvi skladnost med obema deloma, ne da bi vladala podrobna vzporednost. Drugi snopič nadaljuje o umetniški vzgoji, katere pomen in potrebo v pravem umevanju opravičuje kot »protivesje napram prebohotnemu intelektualizmu«. Doseči pa hoče Bežek ta cilj z risanjem, slikanjem, izrezovanjem in prilepljanjem ter oblikovanjem z ilovico, z lepomisom in ročnimi deli, z izprehodi in izleti. Opozoril bi pa učitelja, kolikor zadeva izletov, da deci v naravi ne ugaja isto kakor njemu. Bližnji predmeti in majhni so deci splošno bolj všeč ko oddaljeni in veliki. In končno ne preveč izletov! Izletni dan bodi za mladino vesel in svečan dan! Pa tudi petje stavi Bežek v službo umetniške vzgoje ter je hvalevredno dotični stavek razširil, da bi zopet vzbudil večje zanimanje v

času, ko se celo pri nas govori in piše »o nazadovanju šolskega petja«. Posebno opozarja učitelja na narodno petje, a tudi na umetno, ki bodi narodnemu duhu prikladno. Enako povdarja pomen glasbe. Nič manj ne podpira umetniške vzgoje čitanje proze, predvsem poezije, ki v mladini vzbudi enake »misli in čustva, katera so navdajala pisatelja in pesnika pri njih ustvaritvi«, to se pravi, mladina se včustvuje spričo tega ali onega umotvora. Uživala bo mladina umetnost, po svojih močeh ustvarjala, a ne bo o umetnosti besedčila! S tem je dosežen cilj umetniške vzgoje: oplemenitev srca.

Zadnji odstavek v tem poglavju govori o šoli in domu, o njunem medsebojnem razmerju, o njunih tesnih stikih. Tako je Bežek lepo zvršil in zaokrožil obe poglavji o domači in šolski vzgoji v zajemnem izpopolnjevanju.

Dobro bi bilo, če bi Bežek opozoril tudi na nedostatnosti vsled pretiravanja in prevelikega obožavanja umetniške vzgoje. Le prerada rodi hlantanje po užitkih, mehkužnost, opoklost in blaziranost. Vsaka vzgoja je pač končno človeško delo ter kot taka ima svoje meje. Nadalje se Bežek peča s šolo-delavnico kot posebnim vzgajališčem volje, ki se je porodila iz misli »o vrednosti in potrebi dela«. Ona se je obrnila proti intelektualni vzgoji s klicem: manj znanja, a več zmožnosti! Znanje se naj pribori »s samotvornim delom«, ki se začinja s »samodejnostjo«, bistvenim znakom notenja (volje). To jedro te vzgojne smeri Bežek dobro izlušči, a ne pozabi primerno okrcati — izrastke. Tudi država zahteva od vsakega državljana koristnega dela v njegov in njega svoj-

cev prid ter končno v prid države. Če je naš namen vzgajanja, iz gojenca napraviti koristnega uda države, smo pripadniki takozvane državljanske vzgojne smeri. Umestno bi vendar bilo, da bi prilično Bežek opozoril na pomanjkljivosti take ekskluzivne vzgoje. Vodilna misel države je moč, ki ne pomeni sicer nič slabega, a tudi ne dobrega, je — kakor bi Nietzsche dejal — onstran dobrega — hudobnega ali moč je pravno indiferentna. Prava vzgoja pa mora biti pravna. Sicer skuša Kerschensteiner v Monakovem idealizirati smoter države kot »ideal prava in kulture«, a nezadostno kakor trdi Eucken, ki mu očita utilitarizem. Zadnji odstavek v tem poglavju govori o šoli in domu, o njem medsebojnem razmerju, o njunih tesnih stikih. Tako Bežek lepo zvrši in zaokroži poglavji o domači in šolski vzgoji, ki se naj v trdni vzajemnosti izpopolnjujeta.

Zadnje, četrto poglavje razpravlja o varstveni in skrbstveni vzgoji, kateri moreta deloma nadomestiti domačo ozir. šolsko vzgojo. Je to vzgoja v raznih zavodih, ki postane potrebna vsled nesoglasnih rodbinskih razmer, ali pa vsled telesnih in duševnih napak gojenca. Prištevati je sem vzgojo gluhonemcev, slepcev, slaboumnikov, zapuščenec in zanemarjencev. Precej obširno in temeljito se bavi pisatelj z vzgojo teh nesrečnežev. Krvavi časi, v katerih živimo, so napotili tudi pisatelja, da je posvetil tej vzgoji več pažnje; vsaj se od dne do dne množi ševilo onih nesrečnikov, ki so postali žrtve neusmiljene vojne. Par opomb naj nikakor ne zniža vrednosti Bežkovih izvajanj! Definicija kretinstva se mi ne zdi primerna: »Telesno ostro in značilno izražena slaboumnost se nazivlja tudi kretinstvo«. Značilno za kretê je pač

nenormalna golšna žleza. Dognalo se je, da pravilni ustroj vpliva na možgane in s tem tudi na duševni razvoj. Abnormalna žleza pa ne vpliva na možgane in povzroči kretêstvo. Na str. 297. rabi besedo stik namesto psihološko pravnega termina asocijacija. H koncu so pridejani »dostavki« k dušeslovju in vzgojeslovju v obliki pripomb, s katerimi se strinjam. Sledeči pregled celotne vsebine nudi čitatelju vpogled na notranje vezi, ki spajajo vzgojeslovje z dušeslovjem. Dobro bo služil učencem in učitelju dostavljeni »Slovensko-nemški imenik strokovnih in nekaterih drugih, manj navadnih izrazov.« Izbrane besede, nekateri termini naravnost izvorni! Sledeče pripomnim: betva = panoža se vsaj na Štajerskem ni udomačila, pač pa v pomenu: malenkost. Naponsko in odponsko čustvo ne eksistirata. Str. 314. Kindesalter namesto Kinderalter, enako tudi: Geruchserregend in Geruchseindruck namesto brez s. Str. 291. slepčevega sluha nam, vida in par tiskovnih napak si vsakdo sam popravi. Včutiti se nam. včuvstvovati ne gre, ker čutiti = empfinden, čuvstvovati = fühlen, torej einfühlen = včustvovati in bo treba popraviti na str. 267 in 353. Enako bi popravil na str. 267 učitelj poda sam učencem z občutkom in vzletom besedo občutek v čustvo, torej s čustvom in vzletom, ker gre za čustvo = Gefühle in ne za občutke = Empfindungen. Žalibog tudi večkrat v nemščini lajki obe besedi zamenjajo, akoprem tega utrjena psihološka terminologija ne dopušča. Na isti strani ni prav »začutiti čarobno moč nebeške poezije nam. začuvstvovati ali pa podomače uživati. »Zaključek« je pravzaprav predgovor k vzgojeslovju, ki opravičuje potek dela ter pojasni obseg nekaterih odstavkov

in imenika, zadnja beseda pa velja — kritikom.

Povzamem končno sodbo.

Bežek je zbral ogromno gradivo ter ga po svojih načelih razporedil. Ni se izognil nobenemu modernemu pedagoškemu problemu, hvali jedro in graja enostranosti oziroma izrastke raznih vzgojnih smeri; intelektualizem izpopolni z naturalizmom, eticizmom in esteticizmom ter nam ustvari ideal skladne (harmonske) vzgoje, katerega žarišče tvori nraavnoverska vzgoja, ožigosa ekskluzivnost individualizma in ga združi s socializmom, uvažuje politizem na podlagi delovne in narodnostne šole oziroma državljanske vzgoje. Teorijo in prakso najdemo v lepem skladu. Koliko navodil za mladino, ki pohaja v moška in ženska učiteljska, kateri je v prvi vrsti namenjena! Iz bogatega in solidnega vira lahko črpa svoje znanje, z obilnimi darovi oplemeniti svoje srce, po raznih nasvetih okrepi svojo voljo, ojekleni svoj značaj, prav po gestu našega nežnega Gregorčiča:

»Le tisto omiko jaz štejem za pravo, ki voljo zadeva, srce in glavo.«

Tako pripravljena bo z veseljem stopila pred naš narod ter ga v istem smislu vzgajala; saj Bežek nikjer ne zamudi prilike, opozarjati bodoči učiteljski naraščaj na njegov pravi poklic; ne bodi samo šolski učitelj, razširi svoj delokrog, postani učitelj naroda, njega voditelj! Da bi tudi naši starši, varuhi, vzgojitelji, skrbstveni sodniki, sploh vsi, ki imajo le kaj opravka z vzgojo, si prilastili obilo zlatih naukov iz tega zbornika! Ne bodo se dolgočasili, pač pa uživali z zanimanjem štivo, ki se podaja v lepem in lahko umljivem slogu. Toplo bi priporočal pisatelju, da priredi za »Družbo sv. Mo-

horja«, če že ne celo, vsaj domačo in skrbstveno vzgojo, da bi se na ta način udomačila v zadnji gorski koči ter v istini postala — prava ljudska knjiiga. Bežkova knjiiga je mejnik v našem pedagoškem slovstvu in naj postane i v naši zgodovini; kajti vzgojeni in dobro pripravljene učitelji so najsigurnejše jamstvo, da je naša mladina, »naša nada in ponos«, vzgojena in pripravljena, ž njo pa tudi vzgojen in prerojen naš narod. Tako nam zasije žarko solnce lepe bodočnosti v nas samih.

Simon Dolar.

Navodilo za rejo domačih zajcev na deželi. Sestavil stotnik dr. Stefan Voszka, vodja zajčarne 5. armadnega poveljstva. Prestavil dipl. agr. Alojzij Jamnik, adjunkt c. kr. kmetijske družbe kranjske v Ljubljani. Z 20 slikami. Cena 80 vinarjev. Čisti dobiček se porabi za »soški sklad«, v podporo onemoglih borilcev ob Soči. — Ljubljana 1916. Zal. Kat. bukvarna.

Pri nas se do najnovejšega časa z rejo kuncev sploh nismo pečali in vsaj pri srednjih slojih so bili udomačeni predsodki o kunčem mesu. V zdajšnji dobi se je marsikdo premislil ter poizkušal z rejo, ki pa se ni vedno obnesla, kakor bi se lahko, ker ni bila racionalna. Kdor se je hotel poučiti o tej, je moral segati po tujih virih, ki pa so bili dostikrat umerjeni tako, da je reja po teh navodilih napravljala precej stroškov. Tem bolj smo se zato zveselili te knjižice v domačem jeziku, ker je v njej popisana ureditev reje kuncev tako preprosta in povzroča tako malo stroškov, da postane na ta način kunče meso tudi pri nas lahko »ljudska hrana«. Vsebinsko obravnava ter s slikami ponazaruje knjižica prav zanimivo opisano postane kunca, njegovo čud ali naravo in način življenja, plemenske pasme,

hleve, krmljenje in krmila, plemenitev in negovanje, bolezni in škodljivce, prapravljanje jedi iz kunčjega mesa; pridejan je tudi kažipot za zajčarno c. in kr. 5. armadnega poveljstva pod Rožnikom pri Ljubljani, kjer si je nabral g. pisatelj izkustev v reji kuncev v našem podnebnju, ter je tako lahko napisal spis, ki se ozira še posebe na naše razmere.

Učiteljstvo opozarjamo na knjižico, kajti res je, kar piše pisatelj v predgovoru, da je »tudi s pedagoškega stališča važno, da učiteljstvo mladino že sedaj seznanji z zajčjerejo in ji zbudi zanimanje zanjo«, ker bo

ta reja mladini v poznejšem življenju dajala korist in razvedrilo, obenem pa gojila ljubezen do prirode. P.

Spolna nevarnost. Napisal c. kr. črnovojni nadzdravnik in primarij deželne bolnice dr. Fr. D e r g a n c. Ponatis iz »Pozdrava iz domovine«. Ljubljana 1916. Zal. Kat. bukvarna. — 16 str. Cena 10 vin. — Drobna knjižica namenjena menda predvsem črnovojnikom in drugim vojakom; smoter ji je dober, slog poljuden, le prvo in zadnje poglavje je pisano malo preveč »ad usum Delphini«. — Zaradi njenega namena priporočamo njeno razširjevanje.

RAZGLEd.

B. ŠOLSTVO

Navtične šole v Avstriji v šolskem letu 1915/16.

Od 4 avstrijskih navtičnih šol (Trst, Dubrovnik, Mali Lušinj, Kotor) sta bili otvorjeni le trgovska in navtična akademija v Trstu, kotorska navtična šola je bila združena z ono v Dubrovniku. Na tržaškem navtičnem zavodu (z italijanskim učnim jezikom) je bilo vpisanih 163 frekventantov, in sicer: v obeh pripravljalnih tečajih 32 + 38, v treh strokovnih razredih 32 + 30 + 34. Navtična šola v Dubrovniku s srbohrvatskim učnim jezikom pa 49 + 33; 37 + 32 + 22 = 173 učencev. Skupaj na obeh zavodih je bilo 341 obiskovalcev.

Budapešta in njeno šolstvo je tudi trpeplo v vojni. Število otrok se je znižalo od leta 1913./14. do leta 1914./15. za 5236, namreč od 116.075 na 110.829. Od 173 učnih poslopij je rabilo vojaštvo 58. Učiteljev je odšlo v vojno službovanje že v prvem letu 620. 6000 otrok je bilo oskrbovanih v 111. dnevniš zavetiščih, 15.000 učencev je dobilo zimsko obleko. Učiteljstvo je nabralo

za bojevnike do oktobra 1915 po vsej Ogrski 100.000 K, do maja 1916 že 220.000 K; razen tega je nabralo še za v vojni oslepele, pohabljenе itd. že nad 200.000 K.

Za podržavljenje avstrijskega ljudskega šolstva se je izrekla Nemško-avstrijska učiteljska zveza na deleg. svojem zborovanju dne 20. julija t. l. v Lincu. Nasprotno stališče pa zavzema vsled zahteve po avtonomnem narodnem šolstvu Zveza čeških učiteljskih društev.

Za uvedbo poljedelskih nadaljevalnih šol.

Zveza štajerskih učiteljev za poljedelstvo je sklenila ter predložila na pristojnem mestu:

Z ozirom za dejansveno podporanje in nagel napredek poljedelstva je omogočenje temeljitejše izobrazbe kmetskega ljudstva, kakor je današnja, načelnega pomena. Ljudska šola nikakor ne zadostuje, da poda kmetski mladini znanosti, ki jiht potrebuje vsak pripadanec poljedelskega stanu, da zadošča vedno naraščujočim stanovskim in državljanskim zahtevam. Kakor dobiva vsak bodoči mestni obrtnik nadaljno izobrazbo v obrtnih nadaljevalnih šolah, tako

se mora uriti tudi kmetska mladina v poljedelskih nadaljevalnih šolah za praktično življenje. Potrebno je, da se uredi po vojni tudi v Avstriji poljedelska nadaljevalna šola. Pri tem ko obstojajo v Nemčiji in na Danskem že tisoči takih izobraževališč, ne moremo govoriti v Avstriji niti o začetku. Poljedelska nadaljevalna šola, ki po napravljenih poizkustvih dosega svoj namen le kot obligatna šola, ima nalogo, da prinaša temeljito znanje v široke sloje kmetskega ljudstva. Država, dežela in občine naj pripravijo potrebna sredstva, da se ustvari nekaj celega. Zahteva po uvedbi poljedelske nadaljevalne šole služi v velikii meii poljedelstvu, blaginji kmetskega stanu in občestvu.

C. TO IN ONO.

Zvonček objavlja v svoji 9. let. številki to-le vsebino: 1. Jos. Vandot: Jelka. (Pesem.) 2. Cvetinomirski: O Belki in Črnki. 3. Fr. Rojec: Sin piše. — Suidenje. — Najina slika. (Pesmi.) 4. Oče in sin — vojaka. (Slika.) 5. Ivo Trošt: Jež in žaba. (Basen.) 6. Nedin Sterad: Smrt. — Mrtvaški zvon. — Polnoč. (Pesmi.) 7. Dr. Ivo Šorli: Bob in Tedi, dva neugnanca. (Dalje.) 8. Nedin Sterad: Ciprese. (Pesem.) 9. Ladislav Ogorek: Jakob Dimnik, Ob 60-letnici njegovega rojstva. (S sliko.) 10. Stric Pavel: Z delom se učimo. (Dalje.) 11. Leon Poljak: Škrjančku. (Pesem.) 12. Iz južnih krajev. (Slika.) 13. Fr. Rojec: Tudi jaz. (Pesem.) 14. Pouk in zabava. 15. Kotiček gospoda Doropoljskega. — Priporočamo!

Poljski pedagoški listi v l. 1914—1916. (Napisal dr. Jan. Magiera.) V polovici počitnic l. 1914 je presekala vojni meč razpredene (snovane) vzgojne misli in je obcuem začasno končal življenje njihovih organov. Naenkrat so obmolknilii: varšavsko »Wychowanie w domu i szkole« (Vzgoja doma in v šoli), lvovski »Muzeum« in »Szkola«. Celo pedagoški Krakov je onemel. »Głos nauczycielstwa ludowego« (Glas ljudskega učiteljstva) in izpolnjuječi ga »Ruch

pedagogiczny« (Pedagoško gibanje) sta prenehala izhajati. Pred kratkim ustanovljeni list poljskih učiteljic »Nauczcielka« (l. sešitek 3. majnika 1914) je moral svoje delovanje odložiti na pozneje.

Če je v Varšavi v vojnem času nanovo vzcvetela pedagoška misel na literarnem polju, ne vemo. Uredništva lvovskih listov so se preselila pred neprijateljem na zapad, njihovii sotrudniki, so se v pregnanstvu razpršili po Pragi, Brnu, Olomucu, Mor. Ostravi, Dunaju i. dr. Ljudskošolsko učiteljstvo (iz redakcije »Szkole«) je izdalo spomenico na emigracijo »Praca zawodowa i obywatelska nauczycielstwa polskiego w Galiciji po powrocie do kraja«. Brošurica je bila izdana v Mor. Ostravi, dasi je na njej zapisano: Lvov 1915. So to splošni ukrepi, kako bi se udejestvilo marsikaj, kar se je opazilo med Čehi in Nemci. Skupina srednješolskega učiteljstva, zbrana na Dunaju, je izdala v l. 1915. sedem sešitkov mesečnika »Szkola polska«. Njena velika zasluga je, da je zbrala informacije o poljskem šolstvu (zlasti srednjem) v pregnanstvu. Priobčene so tudi vesti o šolah v domači deželi za časa vojne, ki se takrat že ni več daleč od Krakova vršila.

V Krakovu so po zimi l. 1914 izginiili iz življenja pedagoški listi, ker je vojna besnela v najbližnjem sosedstvu. Ali komaj se je grom topov nekoliko oddaljil od mesta, se je pedagoško pero takoj zopet zastavilo v delu. Že 15. februarja, torej pred odločilnimi boji na Dunaju, se je pojavil sešitek »Nauczycielka«. Droban je bil, komaj štiri strani je imel, toda bil je in bil je prvi na tem polju. Premišljujoč, kaj je poljska mati pretrpela že v prvem poluletju vojne in sočuvstvujoč z bridko usodo dece in šole poljske, spodbuja vendar »Nauczycielka« k pogumu in kliče poljskim ženam pomembno in moško besedo »Vztrajajmo!«

Kmalu potem se je pojavilo drugo glasilo učiteljske organizacije. Izšla je številka »Głosa nauczycielstwa ludowego«, ki ga izdaja v Krakovu Zveza ljudskošolskega učiteljstva v Galiciji. Prizadevanja organiza-

cije za dobrobit učiteljstva, ter iz dnevnih listov zbirane vesti o organiziranju šol zavzamejo mnogo prostora v njem. Ni pa še znova oživil »Ruch pedagogiczny«. Da ga nekoliko nadomesti, je odprl »Głos» zopet svoje nekdanje rubrike naučno-informativne, ne stanovske, ampak zgolj pedagoške vsebine.

Čim so se mogli naši begunci vrniti v Lvov, je i tam zopet prišel na dan studene pedagoške misli. Oglasila se je »Szkoła«, oglasil se je tudi Muzeum«. Z jesenskimi sešitki iz l. 1915 sta izpopolnila svoja letnika 1914, tako da bosta imela v zgodovini svojega življenja za eno leto delovanja manj. Tudi ta dva lista sta se izpremenila, »Szkoła« morda nekoliko manj, ker najdemo v nji vkljub manjšemu obsegu iste rubrike kakor prej, celo »Praktika szkolna« je v nji, z edino to razliko, da jo priobčuje sedaj vsaki drugi mesec, dočim jo je prej vsak mesec. Zelo se je predrugačil »Muzeum«, organ srednješolskih profesorjev. Članki odgovarjajo resnosti vojnega časa in narodnega položaja. »Muzeum« hoče biti v resnici duševna vez poljskih šol, zato najdemo v njem zelo obširne, pogosto drobne ali dragocene vesti o našem šolstvu v Kraljestvu in obeh okupiranih zemljah, razen tega nabira list vse naredbe okupacijskih oblasti, ki zadevajo poljsko šolo in vedo. Vkljub temu je moral »Muzeum« svoj obseg nekoliko skrbiti, prilagodujoč se težavnim okolnostim. Tudi v uredništvu se je zgodila izpremenba: odstopil je dolgoletni urednik dr. Bol. Mankowski in njegovo mesto je zavzel redakcijski odbor.

Čisto vojna novost je lepa literarna priloga k »Nauczycielki«, namenjena mladini pod naslovom »Izpod Wawela«. Veje iz nje isti narodni duh, kakršen je v vseh spisih Jadwige z Lobzowa, ki je urednica lista in priloge. Druga novost na tem polju je nov list, ki ga je začetkom leta 1916 začel izdajati ravnatelj strokovne šole Jozef Balaban in mu dal ime »Nauczyciel ludowy« (Ljudski učitelj). Bavi se samo z ljudskim šolstvom in ljudsko prosveto. Da počasti zasluge in spodbudi k nadaljnemu

delu med ljudstvom, prfobčuje živo popise zaslužnih in odličnih poljskih učiteljev zadnjega časa. List ni glasilo kake organizacije, je pa na vsak način glas učiteljske družbe. Napovedan je nadaljni list poljske pedagoške misli, ki ima izhajati od majnika dalje v Lublinu, pod naslovom »Szkoła polska«. Morda bo to prvi pedagoški glas v Kraljestvu, v kolikor se niso še oživeli prejšnji listi. Prvi ali ne prvi, naj nam bo pozdravljen! Mi se veselimo novih bratov in sester.

Prava pota k vzgoji. Začetki državne vzgoje bi morali biti sledeči:

Prvič: Telo bi moralo biti vzgajano v mladosti tako lepo in popolno, kolikor mogoče in brez ozira na poznejše namene. Če se hoče, da naj se poprime človek poznejše poklica, ki ponižuje njegovo truplo ter krajša njegovo življenje, bi na kratko nasvetoval, naj se takega poklica izogiba; če pa je neizogiben, naj se dotičniku dovoli, da doseže najprej polno telesno moč, mladostno veselje in lepoto. Potem naj se ga zastrupi, če hoče. Tudi iz ekonomičnega stališča je tako ravnanje pametnejše, kajti z usmrtitvijo gre počasneje, kakor če prej s tem začnemo, in pridobi se večji delovni dobiček, ki krije več kakor stroške šolanja.

Zato naj se poučujejo najprej zakoni zdravja in tem pripadajoče telesne vaje, in zato morajo biti šole na deželi, v svežem zraku, obdane z zemljo, ki je njihova za vse čase. Jahanje, tekanje in vse poštene vaje napada in samobrambe kakor tudi glasba bi morali biti prvi početki te telesne vzgoje.

Ves učni načrt hoče neprenehoma dokazati, da morajo izobraženci deliti svoje misli z neizobraženci ter imeti tudi gotov delež na njihovem delu. Ni pa najti notri ne enega stavka, da mora biti vzgoja vseh enotna, ali celo, da ne sme biti razlike med gospodom in slugo, med učenjaki in tepci. Da mora bit vzgoja dostopna vsem, je tako jasno, kakor da mora biti nad nami nebo, ter da se mora prepustiti dobroti naravi, naj sama navaja svoje otroke, da to

okušajo ali ne, pa naj bodo ti otroci človek ali žival.

Naj se spravi h koritu konja in človeka, naj tam pijeta, če hočeta in kadar hočeta; otrok, ki hrepeni po vzgoji, bo z njo poboljšan, otrok, ki jo sovraži, ponižan. (John Ruskin.)

Stare in nove zahteve. Novodobni pedagogi in metodiki se v svojih zahtevah vedno bolj ali manj opirajo na Rousseau-u. pa naj že to priznavajo ali ne priznavajo. Za primer navajamo nekatere izpiske iz Emila:

»Mladi učitelji, ... bodite si svesti tega, da mora temeljiti vsakršen pouk bolj v dejanju kakor v govorenju, kajti otroci kaj lahko pozabijo, kar so povedali sami in kar se jim je povedalo, ne pa, kar so storili in kar se jim je storilo.

»Nahitrejše in nagotovejše se doseže navadno to, kar se je hotelo doseči brez naglice.»

»Če pustite svojemu gojencu, namesto da vodite njegovega duha v daljne daljine, neprestano v druge kraje, v druge nebesne prostore, v druga stoletja, na najsrajnejše zemeljske točke, da celo v nebesa, če, pravim, pustite gojencu in delujete na to, da svojega duha zbere in obrne svojo pozornost na to, kar ga tiče neposredno: potem boste našli, da je zmožen za shvatanje, za obdržanje, da celo za presojevanje; tako zahteva naravni red.«

Seveda pravi tudi to: »Če ste pedantje, se vam ne izplača, da me čitate.«

Donesek k psihologiji otroškega mišljenja. Otroško mišljenje se giblje v dočela lastnih smereh. Če mu da lahko duška v grafičnem izrazu, se čuti otrok srečnega. Njegovo mišljenje je kombinacija čutenja, fantazije in pridobljenega znanja. Vse to izraža tudi v svojih skicah. Pri teh naj se ne sodi toliko risarska vrednost, marveč bolj psihologični vpogled, ki ga skice nudijo. Te so poučne, ker kažejo učitelju, da naj pri lastnoustvarjaljočem pouku ne rine preveč v ospredje svojega lastnega mnenja, ker je v otroški duši mnogokrat zelo

originalna slika, ki na njo vsiljeno tuje mnenje le prelahko vpliva ali jo celo razdre.

Scholz v »Schaff. Arb.«

Seksualna pedagogika in mladinska vzgoja. S tem problemom se je pečala gosposka zbornica na Pruskem in poročal je generalni guverner v Belgiji, Bissing, ki je stavil predlog: »Da se omeje ne le nevarnosti v sedanjosti, marveč tudi one v bodočnosti, je potrebno primerno pojasnjevanje in poučevanje v ljudstvu. Seveda bi bilo napačno, brezobzirno razložiti doraščajoči mladini vse, kar prihaja tu v poštev. Tako razširjenemu poučevanju se je treba prav tako upreti kakor dozrajšjemu sistematičnemu molku. Najvažnejše je, da se skrbi za sposobne vzgojitelje mladine; ti bi našli pri poučevanju tudi prave meje. — Predlog je bil po vsestranski debati sprejet.

Vzgoja bodi trda! tako zahteva A. Brausewetter v listu »Tag« in utemeljuje svojo zahtevo, češ, da smo dozraj mladino premeško vzgajali. Preveč je bila stvor mišljenja in nadkulture, bolj stvor sanj kakor trezne bridke resničnosti. Zato bodi novi rod trd, ki mu ne bomo več podajali sentimentalnosti in čustvene plehkosti v miroljubnosti in zaupljivosti. Prijateljstvo in ljubezen: dobro! Da pa prav pogosto kaže prijateljstvo to, da zapušča drugega v bridkosti, to naj stoji pravtako v mladinski šolski, kakor v njegovi življenjski knjigi. Naj se uči mladina ljubiti poezijo in umetnost, a uči ga naj obenem, da ne bo zrla na treznost sveta z očmi, preslepelimi s poezijo. Življenje je moč — naj se uči in kako se pridobiva ta moč s pridnostjo, z delom, z nadarjenostjo vsake sorte. Solzava mehkoča naj izgine, izgine naj pogubonosni feminizem, trdega novega rodu življenjski ideal pa bodi: združenje preprostosti goloba s premetenostjo kače in hrabrostjo leva. V tem železnem času naj se uči mladina, da je sreča v železni in ne v zlatopenasti obliki, da je v odpovedovanju in ne v doseganju vseh mogočih zahtev, ki danes niso več na mestu. Da je sreča sestavljena iz izpolnjevanja svoje dolžnosti in iz zvestobe do sebe.

Priporočljiva dela za nadaljno učiteljsko izobrazbo obsega

:: zbirka metodičnih priročnih knjig ::

v smislu stvarjajočega dela in umetniške vzgoje:

- I. Rust, Methodisches Hilfsbuch für den Unterricht in der Naturlehre an Volks- und Bürgerschulen. (I. del.)
Cena: broš. K 3'20, nav. vez. K 3'60, v platno vez. K 4'—
- II. Berger, Erziehung zur Gemeinnützigkeit.
Cena: broš. K 2'40, nav. vez. K 2'80, v platno vez. K 3'40.
- III. Kollitsch, Das angewandte Rechnen in der Arbeitsschule. Für die Unterstufe der Volksschule. (Zweites Schuljahr.)
Cena: broš. K 1'40, nav. vez. K 1'70, v platno vez. K 2'20.
- IV. Hertel, Die Arbeitsmethode im Unterrichte der Formenlehre.
Cena: kart. K 2'80, v platno vez. K 3'60.
- V. Kollitsch, Das angewandte Rechnen in Arbeitsschule. Für die Mittelstufe der Volksschule. (Drittes Schuljahr.)
Cena: broš. K 1'40, nav. vez. K 1'70, v platno vez. K 2'20.
- VI. Ebert, Schindler, Rothe, Der Stempeldruck im Schulzeichnen.
Cena: broš. K 3'—, nav. vez. K 3'30, v platno vez. K 3'60.
- VII. Rust, Methodisches Hilfsbuch für den Unterricht in der Naturlehre an Volks- und Bürgerschulen. (II. del.)
Cena: broš. K 4'—, nav. vez. K 4'40, v platno vez. K 5'—.
- VIII. Pfrogner, Methodik des formenkundlichen Unterrichts an Volks- und Bürgerschulen.
Cena: broš. K 2'20, nav. vez. K 2'50, v platno vez. K 3'—.
- IX. Grimme, Einführung in das Illustrieren von Lesestücken. 66 tabel (od teh šest večbarvnih). Cena mapi K 7'50. V šestih sledečih si zvezkih po K 1'50. Vsak zvezek je tudi posebe naprodaj.
- X. Rössler, Vom Schreibunterrichte im neuen Geiste.
Cena: broš. K 2'20, nav. vez. K 2'50, v platno vez. K 3'—.
- XI. Haberfelner, Das schaffende Arbeiten der Mädchen in Verbindung mit dem Zeichnen.
44 risb v tekstu s pojasnujočim besedilom in 40 tabel s 150 deli. Cena: lepo vez. K 6.
- XII. Kollitsch, Das Schuljahr ein Kriegsjahr.
Cena: Broš. K 1'40, nav. vez. K 1'70.
- XIII. Büssiger, Schaffender Sprachunterricht im Dienste stilistischer Ausbildung.
Cena: broš. K 4'—, nav. vez. K 4'40.
- XIV. Heywang, Zum Deutschunterricht in der wenig gegliederten Landschule.
Cena broš. K 4'—, nav. vez. K 4'40.
- XV. Herget, Das Betrachten künstlerischer Bilder in der Schule.
Cena: K 3'60.

=== Poštni stroški pri vseh pošiljativah posebe. ===

Natančne cenovnike v nemščini pošiljam na zahtevo
zastonj in poštuine prosto.

:: Šolskoznanstvena založba **A. Haase**, Praga, Annahof. ::

